

Stichting
Pensioenfonds
Capgemini Nederland

Stichting Pensioenfonds Capgemini Nederland
Reykjavikplein 1
3543 KA Utrecht

Ingeschreven in het Handelsregister van
de Kamer van Koophandel onder nummer 41184467

Verslag over het boekjaar
1-1-2017 t/m 31-12-2017

Inhoud

	Pagina
Voorwoord	5
Bestuur en organisatie	7
Meerjarenoverzicht	9
Missie, Visie en Strategie	
Missie	11
Visie	11
Strategie	11
Bestuursverslag	
DNB On-site onderzoek	13
Organisatie	13
Pensioenbeleid 2017	17
Beleggingsbeleid	19
Feitelijke beleggingsportefeuille en rendement	21
Maatschappelijk Verantwoord Beleggen	23
Risicomanagement	23
Communicatie	25
Verloop verzekerdenbestand	27
Financiële Positie	28
Samenvatting actuariel rapport	30
Toekomst paragraaf	35
Verslag van het verantwoordingsorgaan	
Reactie van het bestuur op de aanbevelingen door het verantwoordingsorgaan	39
Verslag van visitatiecommissie	
Samenvatting Bevindingen Visitatie 2017	41
Reactie Bestuur op rapport van de Visitatie Commissie	42

Pagina**Jaarrekening**

Balans per 31 december	44
Staat van baten en lasten	46
Kasstroomoverzicht	48
Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling	49
Toelichting op de balans per 31 december	54
Gebeurtenissen na balansdatum	64
Toelichting op de staat van baten en lasten	65
Resultaatbestemming	71
Risicoparagraaf	72

Overige gegevens

Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten	81
Actuariële verklaring	82
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	84

Voorwoord

Het jaar 2017 stond voor een belangrijk gedeelte in het teken van de opvolging van de aanbevelingen uit het DNB Beleggingsonderzoek. Met ondersteuning van Sprenkels en Verschuren en Capgemini Consulting zijn de daarvoor benodigde activiteiten afgerond en zijn alle verbeteracties succesvol afgerond en terug gerapporteerd aan de DNB.

Eind 2017 stond de Beleidsdekkingsgraad op 98,0%. Dit is een significante verbetering ten opzichte van vorig jaar, maar er is nog steeds sprake van een dekkingstekort (de vereiste dekkingsgraad bedraagt 112,5%). Weliswaar blijft het economisch herstel zich doorzetten en profiteert het fonds daarvan door middel van hogere aandelenkoersen en een verbeterd rendement. Gezien de mondiale spanningen en ontwikkelingen kan echter nog niet gesproken worden van een zeer stabiele situatie. Tevens is de aanhoudend continu lage rentestand vanuit fonds perspectief nog steeds zorgwekkend. Kortingen zien te voorkomen blijft dan ook voor het bestuur de hoogste prioriteit.

Het afgelopen jaar is er verder gewerkt aan de invoering van de Wet verbeterde Premieregeling (waardoor het fonds een variabele pensioenuitkering op basis van doorbeleggen) kan aanbieden. Over de juiste interpretatie van deze wet heeft, met ondersteuning van Willis Towers Watson, de nodige discussie plaatsgevonden met De Nederlandsche Bank (DNB) en Autoriteit Financiële Markten (AFM). De uitkomst van deze discussie heeft tot een beperkt aantal wijzigingen geleid voor de wijze waarop het fonds deze wetgeving heeft geïmplementeerd en uitvoert.

Zoals in het vorige jaarverslag reeds is gemeld, zijn Bert Holsappel (namens de OR) en Dirk Neuhaus (namens de deelnemers) per 1-7-2017 aan een nieuwe zittingstermijn begonnen. De samenstelling van het bestuur is in 2017 gewijzigd, aangezien Jacques van Hooijdonk het bestuur heeft verlaten. René Starmans heeft zijn positie als vertegenwoordiger namens de OR overgenomen. Aspirant bestuurslid Marco de Heer is inmiddels volledig opgeleid en zal worden aangemeld bij de DNB ter toetsing. Bij een positieve uitkomst zal hij de positie van René Starmans als vertegenwoordiger namens de OR overnemen. Per 1-7-2018 loopt de zittingstermijn van Wim Heukels (namens de gepensioneerden) af. Wim Heukels heeft aangegeven zich hiervoor herkiesbaar te stellen. Aangezien er zich geen andere kandidaten hebben gemeld, zal Wim Heukels voor een nieuwe termijn worden benoemd. Het bestuur heeft in overleg met het Verantwoordingsorgaan besloten het bestuur uit te gaan breiden met een vertegenwoordiger namens de ex-deelnemers (ook wel slapers genoemd). René Starmans heeft zich hiervoor kandidaat gesteld. Aangezien zich ook hier geen andere kandidaten hebben gemeld, zal hij per 1-7-2018 worden benoemd. Per 1-7-2019 loopt mijn eigen zittingstermijn af en daarmee is, volgens de code pensioenfondsen, ook het maximaal aantal zittingstermijn voor mij bereikt. Hetgeen betekent dat er naar een opvolger gezocht moet worden. Gezien de strenge eisen waaraan voldaan moet worden, zal dit proces halverwege 2018 al in gang gezet worden.

Het verantwoordingsorgaan heeft ook in 2017 haar kritische rol richting het bestuur en het functioneren van het pensioenfonds als geheel wederom zorgvuldig en grondig uitgevoerd. Dit wordt door het bestuur enorm gewaardeerd. De zittingstermijn van Jan van Ruijven is in 2017 beëindigd en, na verkiezingen, is zijn plaats nu over genomen door Kaeso de Jager.

Namens het bestuur spreek ik wederom mijn waardering uit aan allen die zich hebben ingezet voor het pensioenfonds.

Henk Knol
Voorzitter

Bestuur en organisatie

Bestuur

<i>Benoemd door de deelnemers</i>	<i>Functie</i>	<i>Geboortedatum</i>	<i>Lid vanaf</i>	<i>Einde zittingsduur</i>
Dhr. H. Knol	voorzitter	29-05-1955	09-05-2003	01-07-2019
Dhr. D.W. Neuhaus	secretaris	11-05-1959	30-01-2014	01-07-2021
<i>Benoemd door de werkgever</i>				
Dhr. J.H. van Hensbergen	bestuurslid	04-08-1973	01-09-2016	01-07-2020
<i>Benoemd door de Ondernemingsraad</i>				
Dhr. A.J. Holsappel	bestuurslid	21-09-1956	10-04-2013	01-07-2021
Dhr. W.W.H. Starmans	bestuurslid	04-05-1953	15-06-2017	01-07-2018
<i>Benoemd door de pensioengerechtigden</i>				
Dhr. W.F. Heukels	bestuurslid	11-04-1948	17-04-2014	01-07-2018

Verantwoordingsorgaan

<i>Namens de werkgever</i>				
Dhr. H.J.M. Wasser	voorzitter	03-09-1958	01-01-2016	31-12-2018
<i>Namens de pensioengerechtigden</i>				
Dhr. W.G.W.M. Hendrickx		18-12-1948	01-01-2015	31-12-2018
<i>Namens de gewezen deelnemers</i>				
Mevr. H. Ester		29-04-1965	01-01-2015	31-12-2019
<i>Namens de deelnemers</i>				
Dhr. C. de Jager		19-09-1957	01-07-2017	31-12-2021

Compliance officer

Dhr E. Bonsing	Compliance Officer Capgemini
----------------	---------------------------------

Aangesloten ondernemingen

Capgemini N.V. met de navolgende gelieerde ondernemingen:

Capgemini Nederland B.V.

Capgemini Sourcing B.V.

Capgemini Educational Services B.V.

Organisatie

Waarmerkend actuaris	Triple A - Risk Finance Certification B.V. te Amsterdam
Adviserend actuaris	Willis Towers Watson Netherlands B.V. te Apeldoorn
Accountant	KPMG Accountants N.V. te Utrecht
Visitatiecommissie	Stichting Intern Toezicht (ITP) te Rijswijk
Bestuursondersteuning	AZL N.V. te Utrecht
Administrateur	AZL N.V. te Heerlen
Vermogensbeheer	NN Investment Partners te 's Gravenhage
Advisering vermogensbeheer	Willis Towers Watson Netherlands B.V. te Amstelveen
Custodian	Kasbank N.V. te Amsterdam
Herverzekering	Elips Life AG
Internetsite	www.pensioenfondscg.nl

Meerjarenoverzicht

	2017	2016	2015	2014	2013
Aantallen					
Deelnemers	3.673	3.705	3.957	4.193	4.481
Gewezen deelnemers	7.926	7.432	6.882	6.480	6.423
Pensioengerechtigden	772	710	619	526	454
Totaal	12.371	11.847	11.458	11.199	11.358
Financiële gegevens (in duizenden euro)					
Technische voorzieningen	631.958	646.961	587.911	528.882	411.228
Reserves					
Algemene reserve	-6.340	-38.216	-40.800	9.675	21.712
Bijdragen van werkgevers en werknemers ¹⁾	25.126	24.833	25.921	24.853	28.952
Pensioenuitkeringen	6.007	5.215	4.628	4.151	3.856
Beleggingen:					
Belegd vermogen voor risico pensioenfonds	621.338	601.219	538.655	535.148	426.512
Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds	18.047	61.277	-7.646	99.909	2.058
Return o.b.v. total return	3,14%	11,45%	-1,00%	22,80%	0,70%
Beleggingen voor risico deelnemers	140.758	120.498	95.204	95.217	84.768
Beleggingsopbrengsten voor risico deelnemers	3.418	6.654	-421	7.893	3.657
Beleggingsrendement voor risico deelnemers	2,62%	6,17%	-0,44%	8,47%	4,55%
Dekkingsgraad	99,2%	95,0%	94,0%	101,8%	105,3%

¹⁾ Inclusief bijdragen voor risico deelnemers (voorheen premies pensioenspaarkapitalen).

	2017	2016	2015	2014	2013
Beleidsdekkingsgraad	98,0%	92,2%	95,8%	105,5%	n.v.t.
Minimaal vereiste dekkingsgraad	103,5%	103,6%	103,8%	104,5%	104,5%
Vereiste dekkingsgraad	112,5%	112,1%	113,2%	111,7%	115,1%
Pensioenvermogen	766.376	729.243	642.315	633.774	n.v.t.

Missie, Visie en Strategie

Missie

Het pensioenfonds heeft als missie het verzorgen van oudedagsvoorzieningen aan personen die een arbeidsverband met Capgemini Nederland hebben of gehad hebben, alsmede nabestaandenvoorzieningen voor hun achtergebleven partners en wezen.

Om deze missie te kunnen realiseren verkrijgt het fonds de daartoe benodigde middelen door inbreng van deelnemers en door het creëren van rendement en beheert deze zo goed mogelijk.

Visie

Het pensioenfonds is een fonds voor de deelnemers en van de deelnemers. Het fonds zal de wensen en beperkingen ten aanzien van de pensioenvoorzieningen, indien die in de tijd in de onderneming wijzigen, volgen. Het fonds volgt de afspraken die sociale partners maken ten aanzien van toekomstige opbouw en beschermt de rechten die in het verleden zijn opgebouwd. Het pensioenfonds zal tegen zo laag mogelijke kosten de aanwezige middelen beheren en streeft daarbij naar een acceptabel rendement. Het fonds probeert de pensioenvoorziening van Capgemini Nederland aantrekkelijk te houden als arbeidsvoorwaarde.

Strategie

De pensioenregeling van het pensioenfonds zo goed en efficiënt mogelijk uit te voeren, conform de afspraken met sociale partners. Hierbij worden de opgebouwde rechten van (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden beschermd en opgebouwde kapitalen adequaat beheerd. Tevens staat goede serviceverlening richting (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden hoog in het vaandel. Bij de uitvoering handelt het pensioenfonds binnen de kaders van de statuten en geldende wet- en regelgeving en neemt zij de zorgplicht naar alle belanghebbenden in acht.

Bestuursverslag

DNB On-site onderzoek

In 2016 heeft de toezichthouder (De Nederlandse Bank) een zogenaamd On-site beleggingsonderzoek uitgevoerd. In de conclusies was de toezichthouder niet mild en eiste directe verbetering op een aantal zaken:

- De beleggingsstrategie was te gecompliceerd voor een fonds van deze omvang aangezien deze een intensieve besturing vraagt.
- De besturingsvorm en uitwerking moet in lijn zijn met de norm die in de financiële sector geldt. Taak en functiescheiding moeten duidelijker en de interactie en bevoegdheidscheiding tussen commissie en het voltallige bestuur waren onder de maat.
- Het risicomanagement was te zwak.
- De schriftelijke vastlegging van strategie naar uitwerking van beleid, besluitvorming, uitvoering en bewaking moet veel beter.

In 2017 is een verbeterproject uitgevoerd met hulp van externe deskundigen. Aanzienlijke bestuursinspanning en hoge kosten waren onvermijdelijk.

De resultaten zijn nauwlettend gevolgd en gecontroleerd door de DNB en met instemming en goedkeuring beoordeeld.

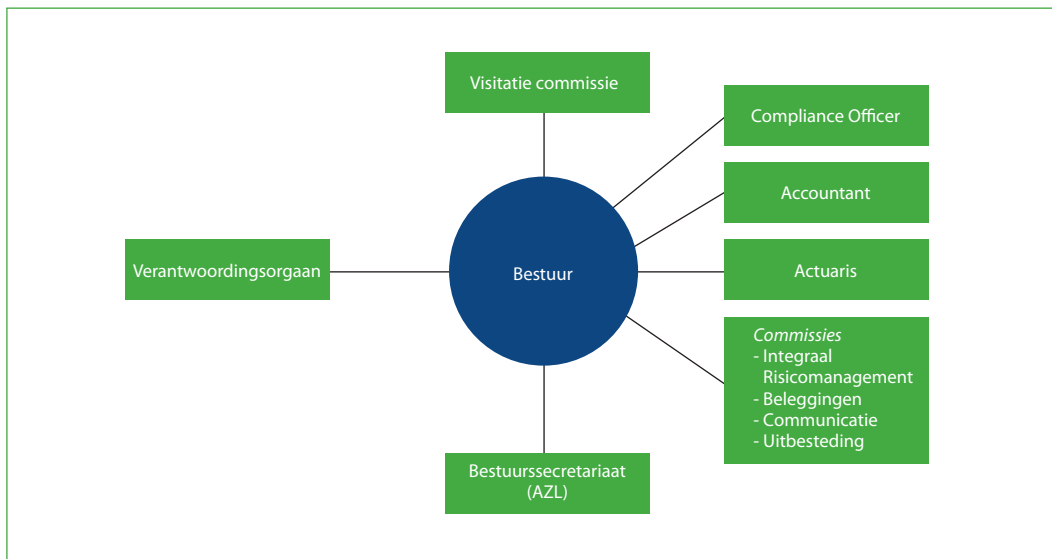
Organisatie

Als bestuursmodel is gekozen voor het paritaire model. De samenstelling van het bestuur is in 2017 gewijzigd. Voor een vertegenwoordiger van de gewezen deelnemers is middels een statutaire wijziging een bestuursplaats toegevoegd.

De samenstelling is nu als volgt:

- 1 vertegenwoordiger namens de werkgever,
- 2 vertegenwoordigers voorgedragen door de OR,
- 2 vertegenwoordigers gekozen door de deelnemers,
- 1 vertegenwoordiger namens de gepensioneerden.

Door de toezichthouder DNB zijn bij het onderzoek van eind 2016 bemerkingen geplaatst over de governance van het fonds. Suggesties ten aanzien van inrichting en werkwijze zijn door het bestuur opgevolgd, hetgeen in volgende inrichting resulteert:

Schematische voorstelling pensioenfondsbestuur

De wijzigingen betreffen de inrichting van 4 commissies die een gescheiden taakomschrijving hebben en advies en voorstellen uitbrengen aan het bestuur als geheel. Voorstellen worden beargumenteerd en voorzien van risicoafwegingen opdat het bestuur als geheel alle aspecten kan afwegen en tot een besluit kan komen.

De commissies zijn:

- Beleggingsadvies commissie (BAC),
- Integraal risicomanagement commissie (IRC),
- Commissie uitbesteding en uitvoering (CUU),
- Communicatie commissie (CC).

Het bestuur heeft in 2017 zevenmaal vergaderd en driemaal met het Verantwoordingsorgaan overlegd. Daarnaast heeft het bestuur informeel over actuele thema's een vijftal maal besprekingen gehouden.

Het DNB-onderzoek heeft tot een tiental workshops geleid waarin de nieuwe koers is bepaald en uitgewerkt in beleidsstukken op alle taakgebieden van het bestuur.

Benoemingen en Verkiezingen

Omdat de zittingstermijn van de heer van Ruijven als vertegenwoordiger van de deelnemers in het Verantwoordingsorgaan in 2017 afliep, zijn voor deze vacature in 2017 verkiezingen gehouden. Uit de 5 kandidaten is Kaeso de Jager verkozen. Per 1 juli is hij in functie. Namens de OR is Rene Starmans als opvolger van Jacques van Hooijdonk benoemd en Marco de Heer voorgesteld als kandidaat-bestuurslid. Hij heeft in 2017 als niet kandidaat-bestuurslid de bestuursvergaderingen bijgewoond. Dit zal in de toekomst vaker zo gedaan worden met kandidaat-leden, gezien de hoge eisen die aan bestuursleden gesteld worden.

In het bestuur loopt de huidige termijn van de vertegenwoordiger van de gepensioneerden tot medio 2018. Daarnaast is er een nieuwe positie namens de gewezen deelnemers. Rond de jaarwisseling zijn kandidaatstelling en verkiezingen gehouden.

Code pensioenfondsen

De Pensioenfederatie heeft de Code Pensioenfondsen opgesteld, als handreiking voor de invulling van 'goed pensioenfondsbestuur'. Uitgangspunt daarbij is: pas toe of leg uit ('comply or explain').

In 2017 hebben wij conform deze Code gehandeld, waarbij wij op de volgende punten afgeweken hebben:

- Wij hebben voor ons fonds geen klokkenluidersregeling, omdat wij geen mensen in dienst hebben;
- Wij maken geen afspraken met onze uitbestedingspartners over hun beloningsbeleid;
- Wij zijn er niet in geslaagd om aan de richtlijnen van diversiteit te voldoen: zowel vrouwen als mannen in het bestuur en zowel jongeren (onder de 40) als ouderen. Momenteel zijn alle bestuurders ouder dan 40 jaar. Bij de verkiezing onder de deelnemers waren er wel enkele jongere kandidaten, waarmee we zeer ingenomen waren, maar deze zijn niet gekozen.

Het punt van de diversiteit blijft onze aandacht houden bij vacatures in het bestuur, maar wij zijn ook wel zo reëel dat we blij zijn met elke kandidaat die zich beschikbaar stelt en die aan de steeds zwaarder wordende eisen kan en wil voldoen. Gelukkig hebben wij bij iedere vacature tot nu toe goede kandidaten gevonden.

Beleggingsadvies commissie (BAC)

De BAC heeft een voorbereidende c.q. beoordelende en adviserende rol richting het bestuur ten aanzien van: de beleggingsrisico's, de beoordeling van economische ontwikkelingen, het nemen van maatregelen ten aanzien van risicobeheersing, de formulering en beoordeling van het beleggingsbeleid, het vaststellen van het beleggingsplan, de monitoring van de benoeming, de prestaties en het ontslag van externe managers, de beoordeling functioneren van de uitvoeringsorganisatie op het gebied van beleggingen.

De BAC heeft in 2017 vier keer vergaderd met de adviseurs en de vermogensbeheerder. Daarbij ging het over het beleggingsplan 2017, over de rendementen en over het gevoerde beleid. Intern is de BAC 15 keer bijeen geweest, waarbij de rapportages van de vermogensbeheerder geanalyseerd werden en de besluitvorming binnen het bestuur werd voorbereid.

Integraal risicomanagement commissie (IRC)

De IRC heeft een voorbereidende c.q. beoordelende en adviserende rol richting het bestuur ten aanzien van integraal risicomanagement. De commissie is verantwoordelijk voor de kwaliteit en de tijdigheid van het risicomanagementproces en kan worden gezien als het 'risicogeweten' van het fonds.

De IRC heeft in 2017 twee keer vergaderd.

Commissie Uitbesteding en uitvoering (CUU)

De CUU heeft een voorbereidende c.q. beoordelende en adviserende rol richting het bestuur ten aanzien van uitbesteding.

De commissie bereidt de besluitvorming voor ten aanzien van de uitbesteding en ziet toe op de kwaliteit en uitvoering van het uitbestedingsbeleid. Dit doet de CUU onder andere door het controleren en beoordelen van de ISAE rapportages.

De commissie heeft in 2017 een aantal keren vergaderd en daarbij de offertes en contracten afgehandeld voor de visitatiecommissie, de certificerend actuaire en de adviseur vermogensbeheer.

Daarnaast ziet de commissie erop toe dat evaluaties voor de werkzaamheden van alle leveranciers worden uitgevoerd. In 2017 waren dit de evaluaties van NNIP ICS (fiduciair management) en NNIP Mijn pensioen.

Communicatiecommissie (CC)

De CC heeft een voorbereidende c.q. beoordelende en adviserende rol richting het bestuur ten aanzien van communicatie.

De commissie bereidt de besluitvorming voor ten aanzien van de communicatie van het fonds aan de (ex-)deelnemers, pensioengerechtigden en uitingen naar de omgeving. De communicatiecommissie bewaakt daarbij de transparante communicatie van de evenwichtige belangenafweging die aan de besluitvorming ten grondslag ligt om zodoende het vertrouwen van de deelnemers in SPFC te behouden.

De commissie is in 2017 twee keer bij elkaar gekomen. Daarnaast zijn er separate besprekingen geweest ten aanzien van de website.

De commissie heeft daarnaast digitaal frequent contact met de achterban.

Intern toezicht

In het kader van goed pensioenfondsbestuur dient het bestuur zorg te dragen voor adequaat intern toezicht. Het bestuur heeft besloten het interne toezicht in te vullen door middel van een visitatiecommissie die het functioneren van het fonds evalueert en toetst. Het gaat om een beoordeling van de beleids-, bestuursprocessen en de controleomgeving van het fonds. Tevens behelst het een beoordeling van de wijze waarop het fonds wordt aangestuurd alsmede een beoordeling van de wijze waarop door het bestuur wordt omgegaan met de risico's op de langere termijn. De visitatiecommissie bestaat uit drie externe, van het fonds onafhankelijke, deskundigen. De werkwijze van de commissie is vastgelegd in een reglement visitatiecommissie. De visitatie over het gehele jaar 2017 heeft in het eerste kwartaal van 2018 plaatsgevonden.

Verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan bestaat uit een vertegenwoordiger van de werkgever, een vertegenwoordiger van de pensioengerechtigden, een vertegenwoordiger van de deelnemers en een vertegenwoordiger namens de gewezen deelnemers. Met name het laatste is iets wat nog niet heel veel voorkomt.

Het bestuur legt jaarlijks verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan als vertegenwoordiger van de bij het fonds betrokken (ex-)deelnemers, pensioengerechtigden en de werkgever. Daarnaast wordt het verantwoordingsorgaan betrokken bij beleidsvoorbereidende discussie met het bestuur. In dit jaarverslag wordt separaat verslag gedaan van de bevindingen van het verantwoordingsorgaan ten aanzien van het door het bestuur in 2017 gevoerde beleid. Tevens is in dit verslag de reactie van het bestuur bij de bevindingen van het verantwoordingsorgaan opgenomen.

Compliance officer

Het bestuur heeft een compliance officer benoemd. De compliance officer bewaakt dat het fonds voldoet aan de voor het fonds van toepassing zijnde actuele wet- en regelgeving op het gebied van ethics. In het verslagjaar zijn door de compliance officer geen bijzonderheden gemeld. In 2017 hebben alle bestuurders bevestigd dat zij de gedragscode hebben nageleefd.

Bestuursbureau

Een bestuursbureau ondersteunt het bestuur primair bij de uitvoering van haar bestuurstaken en secundair bij het invullen van de bestuurlijke regiefunctie. Het wordt bemand door AZL.

Klachten en geschillen

Het pensioenfonds heeft een klachten- en geschillenregeling om een correcte afhandeling van klachten en een evenwichtige behandeling van geschillen te waarborgen. In 2017 zijn geen formele klachten ingediend.

Naleving wet- en regelgeving

Het afgelopen jaar zijn aan het pensioenfonds geen wangsommen of boetes opgelegd. Er zijn door DNB geen aanwijzingen aan het pensioenfonds gegeven, noch is een bewindvoerder aangesteld of is bevoegdheidsoefening van organen van het pensioenfonds gebonden aan toestemming van de toezichthouder.

Waarmerking en advisering

Actuarial

Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen adviserende en waarmerkende (certificerende) werkzaamheden. We hebben de adviserende werkzaamheden in het verslagjaar opgedragen aan Willis Towers Watson te Apeldoorn en de waarmerkende werkzaamheden aan Triple A te Amsterdam.

Controle

De controle van de jaarrekening is opgedragen aan KPMG Accountants N.V. te Utrecht.

Pensioenbeleid 2017

Pensioenregeling

Wij voeren de pensioenregeling van Capgemini Nederland uit. De regeling is modulair opgebouwd en biedt de deelnemers een levenslang ouderdomspensioen vanaf AOW-leeftijd en gedurende het deelnemerschap een nabestaanden- en wezenpensioen op risicobasis. De regeling bestaat uit de volgende modules:

Premieregeling

Sinds 2016 vindt de volledige pensioenopbouw plaats binnen de premiereregeling. Deze regeling heeft het karakter van een premieovereenkomst. Hierbij wordt een premie beschikbaar gesteld. De premie is een percentage van het salarisdeel boven de franchise, tot aan maximaal € 103.317. Het percentage is leeftijdsafhankelijk. De premie wordt belegd in een of meerdere beleggingsfondsen. Op de pensioendatum kan het aldus opgebouwde kapitaal worden aangewend voor de aankoop van een levenslang ouderdomspensioen eventueel gecombineerd met een nabestaandenpensioen.

Vrijwillige regeling

Als aanvulling op de pensioenopbouw in de premiereregeling wordt de deelnemers de mogelijkheid geboden om door middel van vrijwillige stortingen extra pensioen te verwerven. De hoogte van de stortingen is gemaximeerd volgens een door het bestuur vastgestelde richtlijn. De maximale storting wordt uitgedrukt in een percentage van de pensioengrondslag en is leeftijdsafhankelijk. De vrijwillige regeling heeft eveneens het karakter van een premieovereenkomst.

Nabestaandenvoorziening

De nabestaandenvoorziening kent het karakter van een uitkeringsovereenkomst. Het verzekerde nabestaandenpensioen is gelijk aan 1,099% van de laatst vastgestelde grondslag (tot een salaris van € 103.317) vermenigvuldigd met het maximaal aantal te bereiken deelnemersjaren. Tot 2015 gold een percentage van 1,225% van de grondslag. Het maximaal aantal deelnemersjaren is gelijk aan het aantal deelnemersjaren dat de deelnemer zou kunnen bereiken vanaf de datum van aanvang van het deelnemerschap tot aan de AOW-datum met een maximum van 40 jaar. Het wezenpensioen bedraagt 20% van het vastgestelde nabestaandenpensioen.

Aankoop pensioen uit premiereregeling en vrijwillige regeling

Bij de omzetting van kapitaal uit de premiereregeling en de vrijwillige regeling naar pensioenaanspraken worden omzettingfactoren gebruikt, zoals vermeld in het factorenreglement 2017. De methodiek en de factoren worden regelmatig geëvalueerd.

Overgangsbepalingen

In de regeling is een aantal overgangsbepalingen opgenomen die waarborgen dat de in de oude regelingen opgebouwde aanspraken als premievrije rechten voor de deelnemers worden meegenomen in de nieuwe regeling.

De belangrijkste kenmerken van de regeling zijn als volgt:

2017

Pensioensysteem	Beschikbare premie
Minimum toetredingsleeftijd	Geen
Pensioenleeftijd	AOW-leeftijd
Franchise	€ 12.535
Partnerpensioen	1,099%

	2017	2016
De kostendekkende, gedempte en feitelijke premies zijn als volgt:		
– Kostendekkende premie basisregeling	24.473	24.335
– Feitelijke premie basisregeling	24.742	24.491
De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate verantwoord.		
De kostendekkende premie is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigd	2.438	2.042
– Opslag in stand houden vereist vermogen	12	11
– Opslag voor uitvoeringskosten	1.322	1.098
– Stortingen BPR	20.701	21.184
	24.473	24.335
De feitelijke premie is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigd	2.438	2.042
– Opslag in stand houden vereist vermogen	12	11
– Opslag voor uitvoeringskosten	1.322	1.098
– Stortingen BPR	20.701	21.184
– Premiemarge	269	156
	24.742	24.491

Waardeoverdrachten

Het is niet toegestaan waardeoverdrachten uit te voeren als de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds of het andere bij de waardeoverdracht betrokken pensioenfonds onder de 100% is. Aangezien de dekkingsgraad sinds eind 2014 onder de 100% is, is het vooralsnog niet mogelijk waardeoverdrachten uit te voeren.

Wijzigingen wet en regelgeving in 2017.

- De Verzamelwet pensioenen 2017 is aangenomen en van kracht. Deze wet bevatte veel aanvullingen en reparaties van de eerdere wetgeving. Voor het fonds zijn er geen punten die gevolgen hebben.
- De invoering van BTW-plicht voor pensioenfondsen in 2016 is krachtig aangevochten door de sector. Vooral voor fondsen die veel uitbesteden, zoals ons fonds, geeft dit een hoge extra kostenpost. In december is door de fiscus tot een verlichting besloten: de heffing is alleen voor het DB-deel van de activiteiten.
- Voor kleine pensioenen (tot € 476 per jaar) zijn de bewerkingskosten hoog en voor de gepensioneerde niet comfortabel. Wettelijk is nu een automatische samenvoeging bepaald. Ingang is in 2020 gepland.
- De fiscale pensioenrichtdatum is per 1 januari 2018 op 68 jaar vastgesteld. Dit heeft gevolgen voor het maximum van de opbouw. Voor ons fonds zijn er geen gevolgen daar de opbouw minder dan het fiscale maximum is.
- De regelgeving die aanvullend op of wetinterpreterend door de toezichthouders wordt gegeven neemt aanzienlijk toe. Naast rapportageverplichtingen gaan de regels van de DNB tot op het niveau van inrichting en besturing en op het intern functioneren van het bestuur. De AFM geeft aanwijzingen over de communicatie tot op het niveau van verplichte teksten.

Wijzigingen Pensioenregeling in 2018

- In mei treedt de Algemene Verordening Gegevensbescherming in werking. Dit is de Nederlandse implementatie van Europese wetgeving op dit gebied. Voor pensioenfondsen, met veel persoonsgegevens, heeft dit aanzienlijke gevolgen. Voorbereidingen zijn in 2017 reeds door de contractpartijen opgestart en zijn tijdig afgerond. Voor het toezicht is een nieuwe toezichthouder aangesteld.
- Vernieuwing van het pensioenstelsel is door het kabinet aangekondigd als prioriteit. Vele maatschappelijke organisaties nemen deel aan de discussie, die in 2018 tot resultaten moet leiden.
- Naast de nationale toezichthouders zijn er Europese instanties en regels. De EIOPA, de Europese toezichthouder op verzekeraars en pensioenfondsen, breidt zijn invloedsgedebied uit. De richtlijn IORP II wordt voor pensioenfondsen van kracht in januari 2019. De richtlijn stelt rigide eisen aan de besturing (governance) van fondsen met eisen aan functiescheiding tussen de verschillende bestuurstaken.

Beleggingsbeleid

Investeringsprincipes

Ons beleggingsbeleid is gebaseerd op investeringsprincipes. Wij hebben deze principes opgesteld om sturing te geven aan de beleggingsstrategie en de implementatie daarvan in het beleggingsbeleid. In 2017 hebben wij deze investeringsprincipes geëvalueerd en opnieuw geformuleerd. Onze investeringsprincipes zijn:

1. Het pensioenfonds belegt alleen in categorieën waarvan het de risico's kan beoordelen;
2. Het pensioenfonds is een lange termijn belegger;
3. Diversificatie is van belang;
4. Risico vereist een extra rendement;
5. Het pensioenfonds belegt passief tenzij;
6. Het pensioenfonds gebruikt derivaten alleen om risico's te beheersen;
7. Uitbesteding is noodzakelijk;
8. Maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB) dient een plaats te hebben in het beleggingsbeleid binnen de praktische mogelijkheden welke daarvoor beschikbaar zijn.

De belangrijkste wijzigingen ten opzichte van voorgaande jaren zijn:

- Als bestuur maken we nu expliciet dat we de risico's van alle beleggingscategorieën moeten kunnen beoordelen (principe 1)
- Wij hebben een voorkeur voor passief beleggen, waar dat mogelijk is. Dat betekent dat we binnen een categorie de markt volgen en niet proberen 'de markt te verslaan'. Bij de evaluatie heeft het bestuur het extra rendement dat actief beleggen voor het fonds heeft opgeleverd in de periode 2010 - 2016 afgezet tegen het additioneel risico dat actief beleggen met zich meebrengt en geconstateerd dat actief beleggen niet voldoende heeft opgeleverd om het risico te rechtvaardigen. Daarnaast is er in de beleggingswereld al jaren een discussie of actief beleggen loont. Op basis van hiervan heeft het bestuur het investeringsprincipe aangepast van actief tenzij naar passief tenzij.

Beleggingsbeleid en Jaarplan

Binnen het kader van onze investeringsprincipes hebben we onze portefeuille vereenvoudigd. We hebben alle categorieën geëvalueerd en alleen die gehandhaafd die substantiële waarde toevoegen.

Dat heeft geleid tot het laten vallen van de onderverdeling van de aandelenportefeuille; we gaan de aandelenbeleggingen nu onderbrengen in twee passieve fondsen: voor ontwikkelde markten en voor opkomende markten.

Verder gaan we afscheid nemen van beleggingen in grondstoffen en in Inflatie gerelateerde obligaties.

Deze aanpassingen worden doorgevoerd in 2018.

Strategische beleggingsportefeuille 2017

Omdat ons pensioenfonds in herstel is, mag het risicoprofiel van de strategische beleggingsportefeuille niet hoger worden dan het risicoprofiel van de strategische mix van eind 2008, toen het fonds startte met herstellen.

Eind 2017 was de strategische beleggingsmix als volgt:

Beleggingscategorie (Strat. norm)	2017
Vastrentend	71,0%
Staatobligaties	19,75%
Geldmarkt + swaps	19,75%
IG Bedrijfsobligaties	20,50%
Inflatie gerelateerde obligaties	4,00%
Obligaties opkomende markten	4,50%
Senior Loans	2,50%
Aandelen	23,0%
Aandelen Europa	4,0%
Aandelen VS	6,0%
Aandelen Verre Oosten	2,0%
Aandelen Opkomende Landen	2,5%
Hoog dividend aandelen	5,5%
Small Caps	3,0%
Alternatieve beleggingen	6,0%
Vastgoed	4,0%
Grondstoffen	2,0%
Totaal	100,0%

Feitelijke beleggingsportefeuille en rendement

Ons fonds heeft in 2017 een rendement behaald van 3,1%. Dit is boven de benchmark. De resultaten worden gedrukt door de obligatieportefeuille: omdat de rente iets is gestegen, zijn de waarden van obligaties gedaald; om dezelfde reden is ook de waarde van onze verplichtingen gedaald.

De negatieve resultaten van de obligatieportefeuille werden meer dan gecompenseerd door de resultaten van de aandelen, die een mooi rendement lieten zien

In de volgende tabel wordt per beleggingscategorie het feitelijk aandeel in de beleggingsmix eind 2017 vergeleken met de strategische mix. Verder wordt het behaalde rendement vergeleken met het benchmark rendement. Alle rendementscijfers zijn na kosten.

Rendementen	Markt	Feitelijk	Norm	Portefeuille rendement	Benchmark rendement
	Waarde (x € 1 miljoen)				
Renteafdekking Portefeuille	377,1	60,7%	64,0%	-3,2%	-5,1%
Staatobligaties	124,1	20,0%	19,8%	-0,2%	n.v.t.
IG Bedrijfsobligaties	125,7	20,3%	20,5%	3,6%	3,2%
Inflatie gerelateerde obligaties	26,6	4,3%	4,0%	2,2%	1,6%
(Bijdrage) Swaps	-9,2	-1,5%	19,8%	-4,2%	n.v.t.
Geldmarktfonds	114,1	18,4%		-0,4%	-0,4%
Liquide middelen	-3,2	-0,5%		3,0%	n.v.t.
Overige Vastrentende waarden	47,8	7,7%	7,0%	6,2%	4,7%
Aandelen	175,3	28,3%	23,0%	11,2%	9,9%
Alternatieve beleggingen	13,3	2,1%	2,0%	1,6%	-0,2%
Niet-beursgenoteerd onroerend goed	5,5	0,9%	4,0%	0,4%	0,4%
Totaal voor afdekking valutarisico	618,9			1,6%	-0,1%
(Bijdrage) Valuta afdekking	1,5	0,2%	0,0%	1,4%	1,3%
Totaal	620,4	100,0%	100,0%	3,1%	1,2%

Aandelen

De aandelenportefeuille behaalde een rendement van 11,2%, boven de benchmark van 9,9%.

Rendement Aandelen	Portefeuille	Benchmark
Aandelen Europa	12,0%	10,2%
Aandelen Verenigde Staten	7,5%	6,5%
Aandelen Japan	18,7%	8,9%
Aandelen Pacific Rim	10,6%	10,6%
Aandelen Opkomende Landen	14,5%	20,6%
Hoog dividend aandelen	5,4%	3,8%
Small Caps	21,4%	19,0%
Totaal	11,2%	9,9%

Vastrentende waarden

De vastrentende waarden portefeuille bestaat uit twee delen:

1. De Matching portefeuille ten behoeve van de rente afdekking
2. De Return portefeuille ten behoeve van het halen van extra rendement

Ons fonds heeft veel zeer lang lopende verplichtingen om pensioenen uit te betalen. Om deze te kunnen betalen moet het fonds minimaal de rekenrente aan rendement maken. Er bestaat echter een risico dat dit rendement niet gemaakt wordt. Dit heet het renterisico. Teneinde dit risico te verkleinen dekt het fonds 50% van de verplichtingen af via derivaten in combinatie met obligaties. Doel is dat het corresponderende deel van de beleggingsportefeuille de waarde van de verplichtingen nauwgezet volgt. Het rendement op dit gedeelte van het vermogen is niet belangrijk zolang het de schommelingen van de verplichtingen maar volgt. De correlatie tussen staatsobligaties en de rekenrente waarmee wij de grootte van de verplichtingen moeten contant maken is hoog, vandaar dat wij ervoor hebben gekozen om staatsobligaties deel te laten zijn van de matchingportefeuille, evenals bedrijfsobligaties en Inflatie gerelateerde obligaties

Omdat we de verplichtingen zo goed mogelijk willen volgen, wordt de benchmark gevormd door onze eigen verplichtingen. Als 50% van de verplichtingen 1% stijgen of dalen moet ook de matchingportefeuille 1% stijgen of dalen.

De matching portefeuille heeft per saldo een rendement gehaald van -3,2%; een negatief resultaat, maar wel hoger dan de benchmark van -5,1%. Het verschil wordt grotendeels veroorzaakt door de categorie bedrijfsobligaties die vorig jaar qua rendementsontwikkeling afweek van de ontwikkeling van de verplichtingen.

Daarnaast wordt ook nog belegd in vastrentende waarden welke geen onderdeel uitmaken van de matching portefeuille, maar van de return portefeuille. In deze categorieën hebben we positieve rendementen behaald, en ook hier zijn we boven de benchmark gebleven:

Vastrentende waarden - return	Portefeuille	Benchmark
Senior Leningen	4,7%	3,6%
Obligaties Opkomende Landen LC	3,0%	1,2%
Obligaties Opkomende Landen HC	9,1%	8,2%

Alternatieve beleggingen

Tot deze categorie behoren voor ons fonds de beleggingen in Vastgoed en Grondstoffen. Op onze beleggingen in Grondstoffen hebben we een rendement van 1,6% behaald (benchmark -0,2%). Van deze categorie gaan wij in 2018 afscheid nemen, omdat de toegevoegde waarde niet opweegt tegen de complexiteit die dit voor onze portefeuille met zich meebrengt.

Onze beleggingen in niet-beursgenoteerd vastgoed haalden een rendement van 0,4%.

Valuta afdekking

Wij hebben als strategie valutarisico's die wij lopen, af te dekken voor de (voor ons fonds) belangrijkste valuta namelijk de Amerikaanse dollar, het Britse pond, de Japanse yen en de Canadese dollar, wanneer de blootstelling naar de laatste meer dan 3% van de portefeuille bedraagt.

Wijzigingen in 2018

In 2018 gaan wij onze vastgoedbeleggingen evalueren. Ook willen wij bestuderen op welke manier wij invulling kunnen geven aan maatschappelijk verantwoord beleggen. De vereenvoudiging van onze portefeuille, waartoe we in 2017 hebben besloten, zullen we in 2018 gaan doorvoeren.

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen

Het pensioenfonds streeft naar rendement door te beleggen in ondernemingen die een lange termijn winstdoelstelling hebben. Daarbij hebben de voorkeur bedrijven die de winstdoelstelling in balans brengen met een verantwoordelijke rol in de maatschappij. Daaronder wordt verstaan dat zowel in beleid als in bedrijfsvoering zorg voor milieu, mensenrechten, arbeidsomstandigheden en corruptiebestrijding zichtbaar moet zijn.

De UN Global Compact Principles gelden hiervoor als richtlijn.

Het pensioenfonds sluit beleggingen uit in ondernemingen die zich bezighouden met controversiële wapens. (De NN Group Defense Policy is de richtlijn die hierbij wordt gehanteerd).

Risicomanagement

Het fonds beheert vermogen en gaat verplichtingen aan. Daarbij zijn er risico's dat zaken niet goed verlopen en missie en doel in gevaar kunnen komen. Te onderscheiden zijn:

- Financiële risico's
Deze vragen een permanente bewaking en afweging. Bij beleggen wordt bewust risico genomen om rendement te creëren en is elke beslissing dus een risicoafweging.
- Niet financiële risico's
De bedrijfsvoering moet zonder fouten van hoge kwaliteit zijn. Bedreigingen moeten vooraf worden geïdentificeerd zodat preventief maatregelen kunnen worden genomen om het risico te beheersen.

Het risicomanagement is georganiseerd volgens het "Three lines of defense" model. Het bestuur bepaalt de strategische risico's die de missie en het beleid bedreigen. Bewaking, ook bij de partijen waarbij is uitbesteed, wordt middels de commissies ingebracht in het bestuur opdat beheersmaatregelen kunnen worden genomen. Onafhankelijk daarvan weegt de Integraal Risicomanagement Commissie (IRC) de risico's en het proces en ook de mogelijke samenhang met andere risicogebieden. Interne controle en actuaris en de accountant tenslotte beoordelen het managementproces.

Beleggingen en rente

De grootste risico's loopt het pensioenfonds op het gebied van beleggingen en rente. De markten zijn beweeglijk, met soms grote uitschieters. Ons beleggingsbeleid richt zich op de balans tussen het genereren van extra rendement op de lange termijn en het minimaliseren van de kans op verliezen op de korte termijn.

Met onze vermogensbeheerder NN Investment Partners hebben wij gedetailleerde afspraken gemaakt over de relevante risico-indicatoren en de wijze waarop over deze risico-indicatoren gerapporteerd wordt om tijdig te kunnen ingrijpen als de neerwaartse risico's te groot worden.

Daarnaast spreiden wij onze beleggingen over een groot aantal beleggingscategorieën en marktpartijen, zodat wij geen concentratierisico lopen.

De hoogte van onze verplichtingen is sterk afhankelijk van de marktrente. Via renteafdekking beperken wij het risico dat onze dekkingsgraad te veel daalt als de rente daalt (waardoor we niet meer aan onze verplichtingen kunnen voldoen).

Levensverwachting

Zoals de afgelopen jaren is gebleken heeft de levensverwachting een grote invloed op onze verplichtingen. Als de werkelijke levensverwachting te veel afwijkt van waar wij rekening mee houden ontstaan op termijn grote tekorten of overschotten in het fonds. Beide situaties zijn ongewenst. Daarom verwerken wij iedere twee jaar de nieuwste prognoses van het Actuarieel Genootschap (AG) in onze aannames. We kunnen zo vroegtijdig maatregelen nemen en ook de uitkering van de pensioenen op de lange termijn veiligstellen. In 2016 heeft het AG voor het laatst een nieuwe prognose gepubliceerd. Op basis daarvan zijn onze verplichtingen met 1,3% gedaald. In de tweede helft van 2018 worden nieuwe prognosetafels gepubliceerd door het AG.

Uitbestedingrisico's

Wij besteden vrijwel alle werkzaamheden uit. Indien de partijen waarmee wij zakendoen niet voldoende presteren kan dit grote gevolgen hebben voor ons fonds. Daarmee zijn ook een aantal risico's, te weten IT-risico's en integriteitsrisico's naar deze partijen verlegd. Om deze risico's te beheersen zijn normen opgesteld waaraan deze partijen moeten voldoen. Jaarlijks worden de partijen daartegen geëvalueerd. In 2017 hebben we AZL, Vermogensadvies, NNIP Mijn pensioen en ICS (Fiduciair management) geëvalueerd. Als extra zekerheid vragen wij ISAE3402 en ISAE300 verklaringen van AZL (pensioenadministratie), NN IP (vermogensbeheer) en Mijn Pensioen (uitvoerder van de DC-regelingen). Daardoor kunnen wij verifiëren dat deze partijen de werkzaamheden, die wij aan hen toevertrouwen, volgens de afgesproken standaarden uitvoeren.

Reputatierisico

Doel en missie van het fonds geven aan dat het bestaansrecht geheel ontleend wordt aan het behartigen van de belangen van de deelnemers. Dit is alleen mogelijk indien het fonds het vertrouwen heeft van zowel de individuele deelnemers als van de sociale partners waarin zij zich hebben georganiseerd. Te onderscheiden zijn:

- De reputatie bij deelnemers, ex-deelnemers en gepensioneerden. Zij moeten voelen dat hun belangen evenwichtig worden behartigd en de aanspraken correct worden nagekomen. Zij moeten ook de bereidheid hebben om kandidaten voor de besturing te leveren om de continuïteit te garanderen.
- De reputatie bij de sociale partners. Werkgever en OR moeten het pensioenfonds een waardevolle eenheid bij de onderneming en het collectief van werknemers beschouwen.
- De reputatie bij de maatschappelijke omgeving en de aangestelde toezichthoudende autoriteiten. Het fonds is een (bescheiden) financiële instelling en dient een reputatie van integere en gedegen bedrijfsvoering te hebben.

Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen. Dat kan ertoe leiden dat het fonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Dit risico wordt beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende liquiditeiten aan te houden. Het fonds minimaliseert liquiditeitsrisico's door zoveel mogelijk te beleggen in breed samengestelde (index)fondsen die beleggen in liquide financiële markten.

Kredietrisico

Het kredietrisico toont het effect van de kredietwaardigheid van een partij waar het fonds zaken mee doet. Hoe groot het kredietrisico is, blijkt uit de zogeheten creditspread. Deze spread is het verschil tussen rente die de betreffende marktpartij moet bieden en de rente die een partij die met volledige zekerheid, risicovrij, het geleende kapitaal terugbetaald moet bieden. De marktpartijen worden op basis daarvan in kredietklassen ingedeeld (AAA, AA, A, B, etc.). De beheersing van deze vorm van kredietrisico is geïntegreerd in het beleggingsproces, door middel van een richtlijn over de maximale belegging per kredietklasse.

Prijsrisico

De volatiliteit van de marktwaarden (prijsrisico's) van beleggingen wordt periodiek door het bestuur geëvalueerd en kan leiden tot bijstellingen in het vermogensbeheer.

Belangrijkste risico

Het bestuur ziet het renterisico als belangrijkste risico.

Toezicht en governance

Wij zijn gehouden aan de geldende wet- en regelgeving. Ons fonds loopt de kans op schade of sancties bij niet naleven. Om compliant te blijven met wet- en regelgeving moeten aanpassingen aan de wet tijdig en volledig worden geïmplementeerd. Ook hierover zijn afspraken gemaakt met de bedrijven waaraan wij de werkzaamheden uitbesteed hebben.

Wij houden ons op de hoogte van de veranderingen in wetten en voorschriften en zien erop toe dat wij hier tijdig op inspelen.

Communicatie

Communicatiebeleid en jaarplan

Het communicatiebeleidsplan dat in 2016 opgesteld is door het bestuur, was ook in 2017 van kracht. Het plan gaat dieper in op het gebruik van de communicatiemogelijkheden die heden ten dage ter beschikking staan en gebruikt worden. Daarnaast is de differentiatie van doelgroepen verder uitgewerkt. De nieuwe regeling met DC kapitaalopbouw vereist andere ondersteuning voor de actieve deelnemers. Ook de zorgplicht van het pensioenfonds stelt hier hogere eisen aan.

In 2017 hebben we daarbij de volgende middelen ingezet:

Digitale nieuwsbrief

In de digitale nieuwsbrief, die tweemaal verscheen in 2017, is aandacht besteed aan actuele zaken. De nieuwsbrief wordt gebruikt in samenhang met de overige communicatie: de intentie is dat deelnemers elk item meer dan eenmaal onder ogen krijgt.

Uniform pensioenoverzicht

Halverwege 2017 hebben de gepensioneerden en de deelnemers het Uniform pensioenoverzicht ontvangen. Hierin staan de aangepaste pensioenaanspraken. Het uniform pensioenoverzicht is eveneens beschikbaar via de persoonlijke omgeving op de website.

Deelnemersbijeenkomst

Op 2 mei 2017 hebben wij de jaarlijkse deelnemersbijeenkomst gehouden. Ongeveer 50 deelnemers woonden de bijeenkomst bij. Er is uitgebreid stilgestaan bij de financiële positie van het fonds met meer dan voorheen uitleg van het herstelplan en de dreiging van korting van de toezeggingen. Het beleggingsbeleid van de DB regeling en de eigen beleggingsmogelijkheden in de DC regeling zijn toegelicht. De actuele pensioenontwikkelingen, de Wet Verbeterde Premiereregeling, is gepresenteerd en de ideeën over variabel pensioen besproken. De vragen van de aanwezigen met de antwoorden hierop staan op de website.

Website

De website www.pensioenfondscg.nl telde in 2017 10.508 bezoeken. Dit blijft sterk stijgen; in 2016 waren er 8.275 bezoeken, en in 2015 waren er 5.397. Aangezien enerzijds alleen bezoeken geteld worden waarbij de bezoeker het gebruik van cookies uitdrukkelijk heeft geaccepteerd en anderzijds alle bezoeken vanaf dezelfde locatie als 1 worden geteld, liggen de werkelijke aantallen hoger. De website speelt een centrale rol in onze communicatie en alle andere uitingen verwijzen naar de website. Ook alle belangrijke documenten zoals het pensioenreglement en de jaarlijkse supplementen zijn op de site te vinden.

Planner

Met de overgang naar premieopbouw is het inzicht van de deelnemers in het te bereiken pensioen moeilijker geworden. Het fonds heeft geïnvesteerd in een meer geavanceerde planner die ondersteuning biedt bij persoonlijke financiële planning.

De planner had in 2017 veel bezoekers: 2.054.

Enquête risicobereidheid

Aan alle deelnemers, ex-deelnemers en gepensioneerden die digitale communicatie toelaten, is een enquête toegezonden. De vragen besloegen een drietal specifieke onderwerpen:

- Risicohouding en bereidheid van de betrokkene
- Houding ten aanzien van maatschappelijk verantwoord beleggen
- Effectiviteit van de communicatie.

Het responsepercentage was 26%. De uitkomsten zijn daarmee voldoende representatief.

De enquêteresultaten zijn middels de website openbaar gemaakt.

Verloop verzekerdenbestand

	Deelnemers	Gewezen deelnemers	Pensioen- gerechtigden
Stand per 31 december 2016	3.705	7.432	710
Mutaties door:			
Nieuwe toetreding	597	0	0
Ontslag met premievrije aanspraak	-608	608	0
Waardeoverdracht	0	-6	0
Overlijden	-6	-7	-7
Ingang pensioen	-16	-55	83
Afkopen	0	-33	-14
Andere oorzaken	1	-13	0
Mutaties per saldo	-32	494	62
Stand per 31 december 2017	3.673 ¹⁾	7.926	772

1) Waarvan deelnemers met (gedeeltelijke) vrijstelling van premiebetaling

103

Specificatie pensioengerechtigden

	2017	2016
Ouderdompensioen	555	497
Partnerpensioen	144	138
Wezenpensioen	73	75
	772	710

Financiële Positie

Het jaar 2017 was voor het fonds ook ten opzichte van de benchmarks een goed beleggingsjaar. De behaalde resultaten op aandelen en vastrentende waarden zorgden voor een toename van het vermogen met 3,1% ten opzichte van ultimo 2016.

Door de in 2017 licht gestegen rente zijn daarentegen de verplichtingen enigszins gedaald.

Als gevolg hiervan steeg de actuele dekkingsgraad van 95,0% ultimo 2016 naar 99,2% ultimo 2017. Ook de beleidsdekkingsgraad (het gemiddelde van de actuele dekkingsgraden over de afgelopen twaalf maanden) is toegenomen. Was deze ultimo 2016 nog 92,2%, ultimo 2017 bedroeg deze 98,0%. De verbetering van de actuele dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad zijn ook nodig om te voorkomen dat het fonds kortingen moet doorvoeren. Ultimo 2017 bedraagt de reële dekkingsgraad 81,1%.

Wij hebben ook in 2017 een bijgewerkt herstelplan ingediend bij de Nederlandsche Bank. Dit plan wordt (zolang nodig) jaarlijks geëvalueerd en bijgewerkt. Volgens dit plan kan het fonds nog tijdig herstellen en is een korting in 2018 niet nodig.

Pas als de beleidsdekkingsgraad weer boven de 110% is gestegen mag het pensioenfonds gedeeltelijk gaan indexeren. Dit zal zeker in 2018, maar ook in de eerste jaren daarna, nog niet het geval zijn.

Ontwikkelingen in 2017

Premie

De premie is leeftijdafhankelijk en leidt op basis van staffels (zie pensioenreglement) tot een vertaling naar individuele inleg in de premieregeling.

Het fonds volgt de 3% fiscale staffel, maar moet daarbij uiteraard wel rekening houden met premie inleg.

Deze dient kostendekkend te zijn. Daarom bepaalt het pensioenfondsbestuur elk jaar voor welk percentage de maximale fiscale 3% staffel gevolgd wordt. In 2017 kon daarom 82% van de fiscale staffel ingelegd worden op de individuele pensioen bestemming rekening.

Kosten administratie en vermogensbeheer

We streven volledige transparantie na ten aanzien van de uitvoeringskosten. Dit gaat verder dan alleen de direct in de jaarrekening te verantwoorden kosten. Het transparant maken van alle kosten en het afzetten tegen een benchmark is daarbij een middel om de kosten verder te beheersen. In onderstaand overzicht geven wij hieraan invulling in lijn met de aanbevelingen van de Pensioenfederatie.

	2017	2016	2015	2014
Administratie				
Kosten in Euro per deelnemer	€ 337,00	€ 283,50	€ 273,38	€ 234,37
Vermogensbeheer				
Kosten in % van het gemiddeld belegd vermogen	0,48%	0,49%	0,48%	0,47%
Transactiekosten in % van het gemiddeld belegd vermogen	0,08%	0,09%	0,06%	0,04%

Ad administratie

Onder administratiekosten worden verstaan de kosten van uitbesteding, bestuur en toezicht. De administratiekosten zijn in 2017 gestegen ten opzichte van voorgaande jaren. Als deelnemers worden in dit verband gedefinieerd de actieve deelnemers en de pensioentrekkers. Ex-deelnemers (slapers) worden hier niet meegenomen. De kosten per deelnemer voor ons fonds liggen onder het gemiddelde voor vergelijkbare fondsen. Wij streven er naar dit zo te houden en de kosten te verlagen als het aantal deelnemers afneemt.

Ad Kostenvermogensbeheer

	Beheer- kosten	Performance gerelateerde kosten	Transactie- kosten	Totaal
	in € 1.000	in € 1.000	in € 1.000	in € 1.000
Kosten per beleggingscategorie				
Onroerende zaken	42	–	–	42
Aandelen	763	–	147	910
Vastrentende waarden	693	–	287	980
Commodities	31	–	0	31
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën excl. overlay	1.529	–	434	1.963
Kosten overlay beleggingen	–	–	37	37
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën incl. overlay	1.529	–	471	2.000
Overige vermogensbeheerkosten	–	–	–	–
Kosten fiduciair beheer	483	–	–	483
Bewaarloon	64	–	–	64
Overige kosten	387	–	–	387
Totaal overige vermogensbeheerkosten	934	–	–	934
Totaal kosten vermogensbeheer				2.934

Toelichting kosten vermogensbeheer

Van bovengenoemde kosten is € 471.000,- rechtstreeks via nota's bij het fonds in rekening gebracht. De rest is verrekend in de koersen van de betreffende beleggingsfondsen. Kosten van het vermogensbeheer kunnen in twee categorieën worden onderscheiden. De eerste categorie betreft de kosten zoals die in de jaarrekening zijn verwerkt. Daaronder vallen de beheervergoeding van de vermogensbeheerder(s), overige beheervergoedingen en rebates. Per saldo was dit over boekjaar 2017 van € 53.000,- (zie ook de toelichting op de staat van baten en lasten verderop in dit jaarverslag). De tweede categorie betreft kosten die rechtstreeks ten laste van het beleggingsrendement zijn gebracht. Deze kosten zijn dus niet inbegrepen in de kosten van de vermogensbeheerder(s) zoals opgenomen in de jaarrekening en zijn geschat op € 2.987.000,-. De totale kosten vermogensbeheer komen daarmee uit op circa € 2.934.000,-.

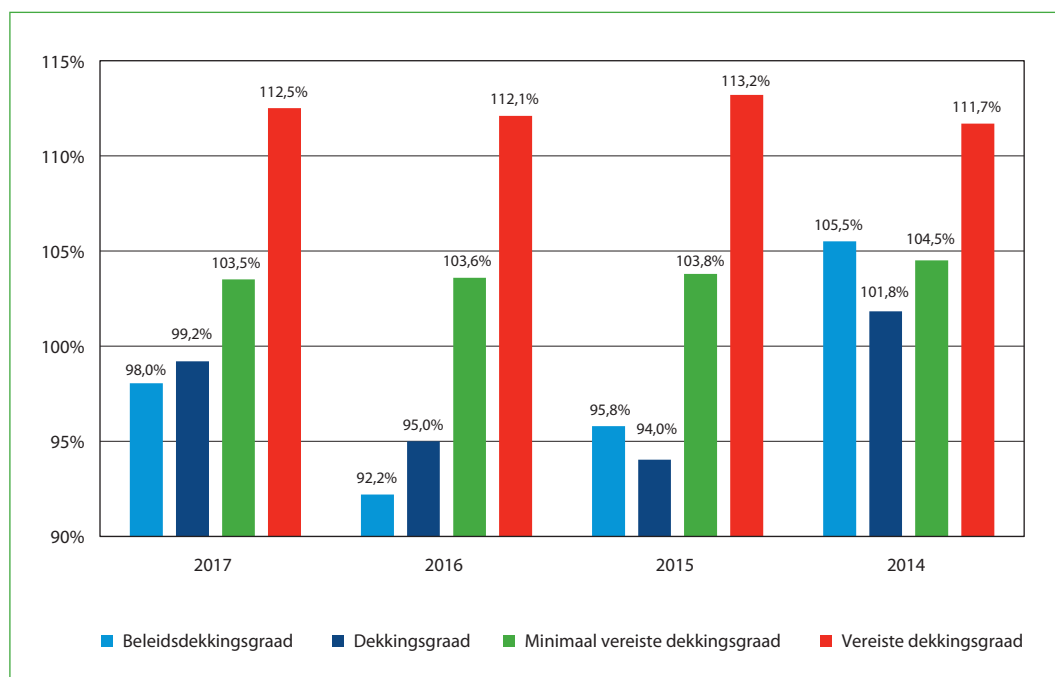
Boven op de beheerkosten komen de transactiekosten. In de meeste gevallen zijn de transactiekosten (inclusief aan- en verkoopkosten) exact bekend, in de overige gevallen is een schatting gemaakt. De transactiekosten zullen in 2018 eenmalig hoger zijn vanwege de herstructurering van de portefeuille die in de eerste helft van 2018 heeft plaatsgevonden. De beheerkosten nemen door de herstructurering significant af.

Samenvatting actuariel rapport

Deze samenvatting toont, naast de ontwikkelingen gedurende het boekjaar, de belangrijkste financiële cijfers van het fonds. Ter vergelijking van de cijfers van het huidige boekjaar zijn referenciecijfers opgenomen.

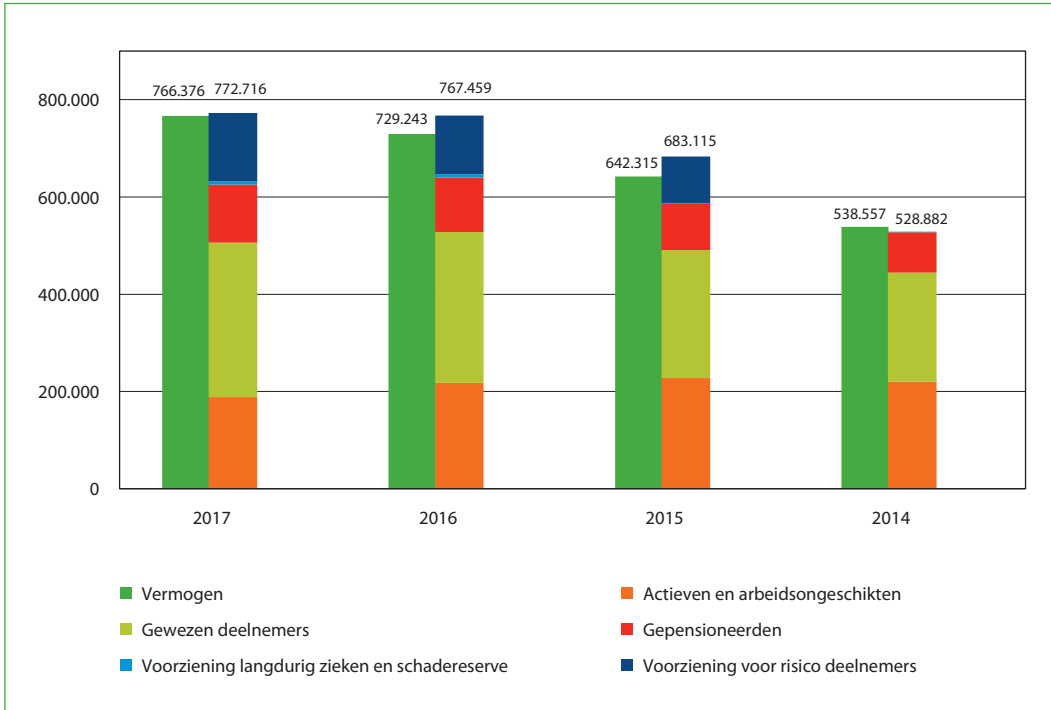
Financiële positie

De dekkingsgraad liet over het boekjaar een stijging zien van 95,0% ultimo 2016 naar 99,2% ultimo 2017. De beleidsdekkingsgraad van het fonds steeg van 92,2% ultimo 2016 naar 98,0% ultimo 2017. De beleidsdekkingsgraad ultimo 2017 is daarmee voor het derde opeenvolgende meetmoment lager dan zowel de vereiste dekkingsgraad als de minimaal vereiste dekkingsgraad van 112,5% respectievelijk 103,5%. Hierdoor is de financiële positie niet toereikend. Onderstaande grafiek ¹⁾ laat de ontwikkeling van de beleidsdekkingsgraad, dekkingsgraad en de (minimaal) vereiste dekkingsgraad zien. De dekkingsgraad is gebaseerd op de technische voorziening waarbij de voorgeschreven rentetermijnstructuur is gebruikt voor de verdiscontering. Er is conform de voorschriften van DNB gebruik gemaakt van de Ultimate Forward Rate (UFR)-methodiek. De beleidsdekkingsgraad is gelijk aan de 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad.

1) In de grafiek wordt vanaf eind 2015 rekening gehouden met de door DNB voorgeschreven dekkingsgraaddefinitie. Deze is als volgt: $\text{dekkingsgraad} = 1 + \text{aanwezige solvabiliteit} / (\text{TV voor risico fonds} + \text{TV afgedekt door garantiecontracten} + \text{TV voor risico deelnemers}) * 100\%$. In de jaren voor 2015 werd voor uw fonds bij de berekening van de dekkingsgraad nog geen rekening gehouden met de technische voorziening afgedekt door garantiecontracten en de technische voorziening voor risico deelnemers.

De volgende grafiek (bedragen in de grafiek x € 1.000,-) geeft het vermogen en de technische voorziening(en) ultimo jaar weer ¹⁾.

(Minimaal) vereiste financiële positie

De minimaal vereiste dekkingsgraad bedraagt 103,5% ultimo 2017.

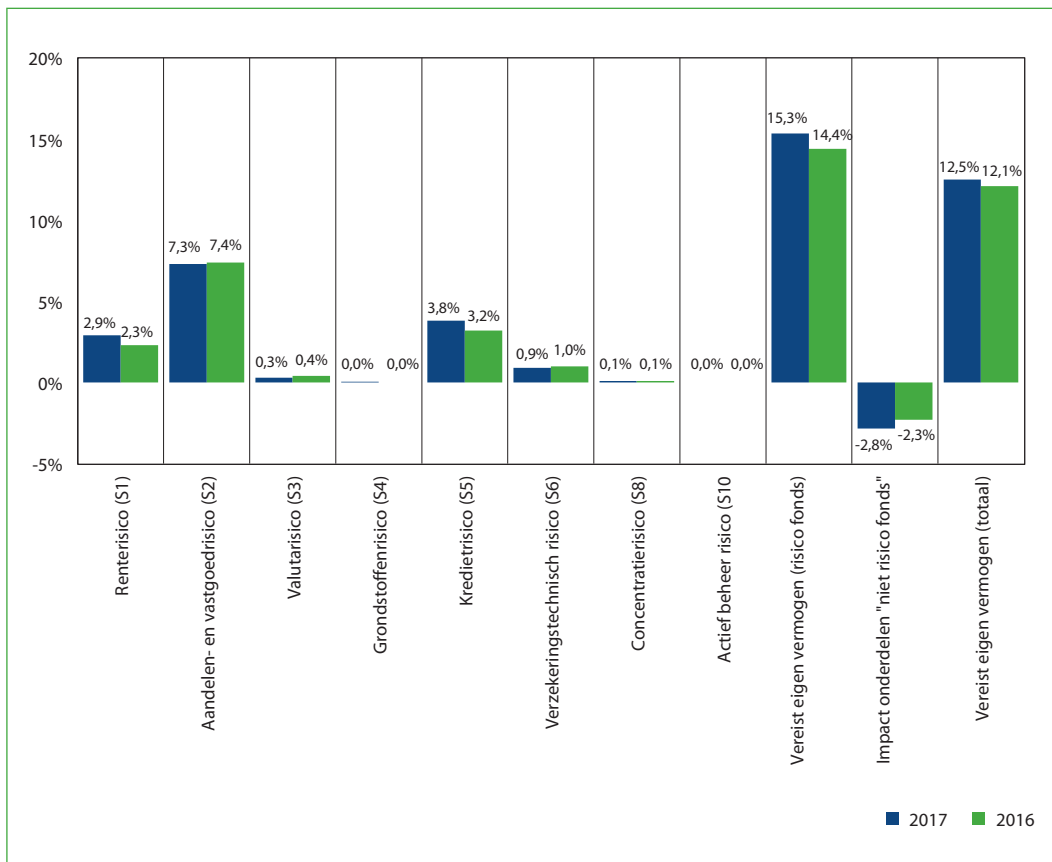
De vereiste dekkingsgraad wordt enerzijds vastgesteld op basis van de feitelijke verdeling van de beleggingsportefeuille en anderzijds op basis van de strategische verdeling van de beleggingsportefeuille. Ultimo 2017 bedraagt de vereiste dekkingsgraad 113,2% op basis van de feitelijke verdeling van de beleggingsportefeuille en 112,5% op basis van de strategische verdeling van de beleggingsportefeuille.

Voor de toetsing van de financiële positie wordt de beleidsdekkingsgraad ter hoogte van 98,0% getoetst aan de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling van de beleggingsportefeuille, ter hoogte van 112,5%.

De volgende grafiek toont voor 2016 en 2017 de risicocomponenten die onderdeel zijn van de toetsing van het fonds.

In vergelijking met vorig jaar wordt de procentuele buffer van de afzonderlijke risicocomponenten anders getoond. De positieve samenhang (correlatie) tussen het renterisico, aandelen- en vastgoedrisico en kredietrisico en het zogenoemde diversificatie-effect (alle risico's manifesteren zich niet tegelijkertijd) worden niet langer apart getoond. Door onderstaande rubricering te hanteren wordt de relatieve bijdrage van de afzonderlijke risicocomponenten aan de totale vereiste dekkingsgraad beter inzichtelijk. De cijfers voor 2016 in onderstaande grafiek zijn conform bovenstaande methodiek herrekend.

1) In de grafiek worden die componenten meegenomen die in de desbetreffende boekjaren gehanteerd zijn voor de vaststelling van de dekkingsgraad.

Herstelplan

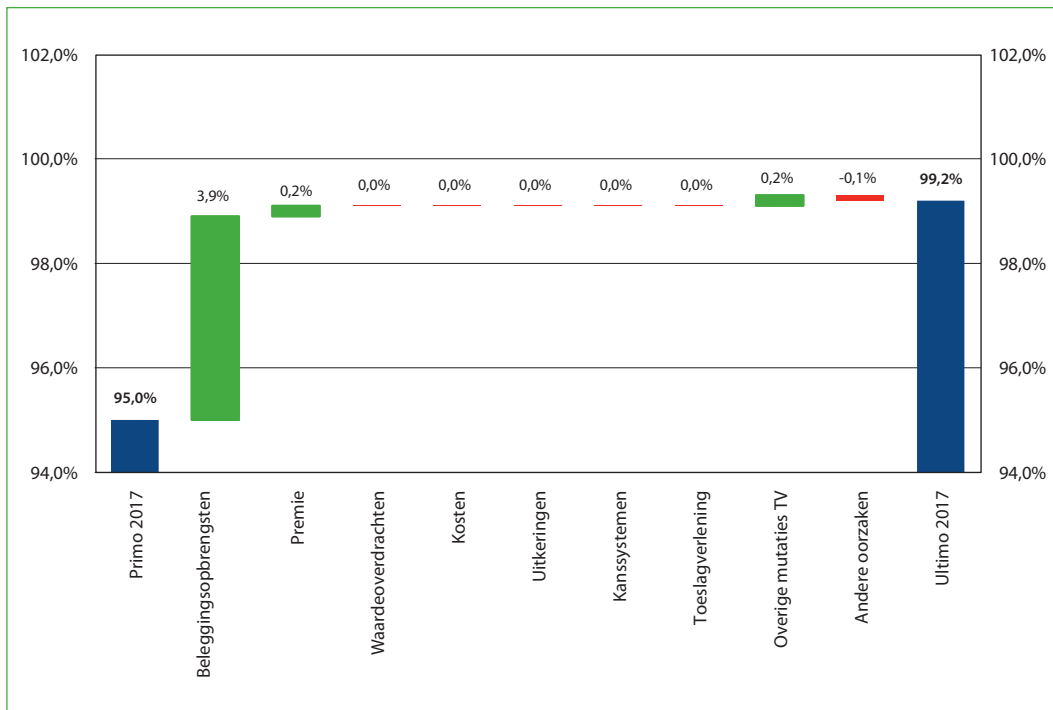
Het fonds heeft in 2017 een herstelplan ingediend bij DNB, waarin wordt aangetoond dat de beleidsdekkingsgraad voor risico fonds binnen de gekozen hersteltermijn van 10 jaar herstelt tot het niveau van de vereiste dekkingsgraad. Dit herstelplan voorzag voor ultimo 2017 een beleidsdekkingsgraad voor risico fonds van 95,4%, terwijl de werkelijke beleidsdekkingsgraad voor risico fonds van 97,6% hoger is. Het fonds heeft in het eerste kwartaal van 2018 het herstelplan geactualiseerd. Uit deze actualisatie blijkt dat het fonds naar verwachting binnen de gekozen hersteltermijn herstelt naar de vereiste dekkingsgraad.

Voor het fonds bestaat daarnaast de situatie dat de beleidsdekkingsgraad zich voor het derde opeenvolgende moment onder het niveau van de minimaal vereiste dekkingsgraad bevindt. Er geldt de regel dat de beleidsdekkingsgraad niet meer dan zes achtereenvolgende meetmomenten lager dan de minimaal vereiste dekkingsgraad mag zijn. Op basis van het herstelplan dat in het eerste kwartaal van 2018 is ingediend zal deze situatie zich naar verwachting niet voordoen en zal het fonds naar verwachting tijdig herstellen tot het niveau van de minimaal vereiste dekkingsgraad.

Analyse van het resultaat

De stijging van de dekkingsgraad van 4,2%-punt in 2017 volgt uit het positieve resultaat van € 31.876.000,- in het boekjaar. In 2016 was er een positief resultaat van 2.584. De invloed van het resultaat op de dekkingsgraad is in de volgende grafiek weergegeven en uitgesplitst naar mutatie-oorzaak ¹⁾. Het effect op de dekkingsgraad van de overgang op de nieuwe grondslagen is hierin verantwoord onder "overige mutaties technische voorzieningen".

Ten aanzien van de grafiek merken wij op dat alle procentuele resultaten berekend zijn ten opzichte van de financiële positie primo boekjaar. Hierbij is de component "andere oorzaken" de saldopost.

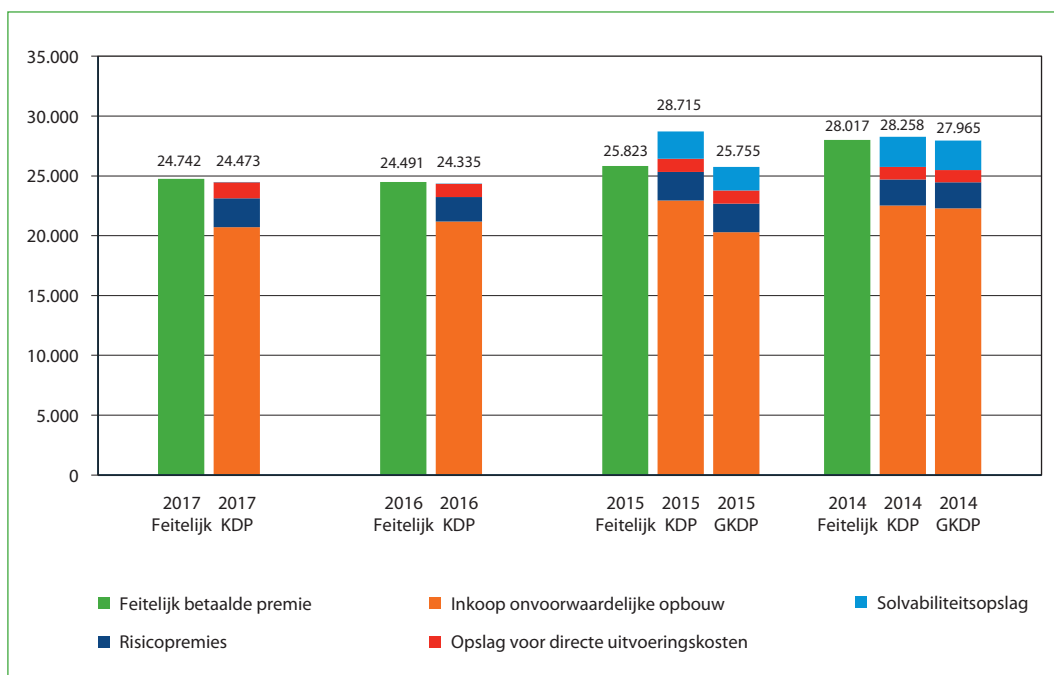

1) De onderverdeling naar de verschillende componenten volgt de DNB-jaarstaat J605.

Kostendeekkende premie

De kostendeekkende premie over 2017 is vastgesteld conform de actuariële en bedrijfstechnische nota (abtn). Vanaf boekjaar 2016 is het fonds overgegaan naar een volledige DC-regeling. Als gevolg hiervan is er geen onderscheid meer tussen kostendeekkende premie op marktwaarde en de gedempt kostendeekkende premie. De kostendeekkende premie bedraagt € 24.473.000,-. De feitelijke betaalde premie is met € 24.742.000,- hoger en daarmee kostendeekkend.

De feitelijke betaalde premie (Feitelijk), de zuivere kostendeekkende premie (KDP) en de gedempte kostendeekkende premie ¹⁾(GDKP) worden in onderstaande grafiek (bedragen in de grafiek x €1.000,-) weergegeven. Hierbij zijn de zuivere en de gedempte kostendeekkende premie gesplitst conform de vereisten uit de Pensioenwet.

1) De gedempte kostendeekkende premie is tot en met boekjaar 2015 opgenomen.

Toekomst paragraaf

Relevante ontwikkelingen in 2018

Per 1 januari 2018 is de pensioenrichtleeftijd verschoven naar 68 jaar. De fiscaal toegestane pensioenopbouw blijft echter gelijk. De gehanteerde leeftijdsafhankelijke staffel bij ons fonds hoeft niet aangepast te worden omdat deze nog binnen de nieuwe wettelijke kaders valt.

De ontwikkeling van een nieuw stelsel is complex; de contouren van dit nieuwe stelsel zijn op dit moment dan ook nog niet geheel duidelijk. Door de kabinetswisseling zal de afronding van deze ontwikkeling nog enige tijd op zich laten wachten. Wel zal het nieuwe vormen stelsel mogelijk meer individueel gericht zijn, al dan niet met collectieve risicodeling.

Daarnaast zijn er de laatste jaren nieuwe uitvoeringsvormen (zoals PPI en APF) beschikbaar gekomen. Met name de APF staat hierbij nog in de kinderschoenen, waarbij de diverse marktpartijen zich nog moeten gaan bewijzen. In hoeverre PPI en/of APF een rol gaan spelen in het toekomstig pensioenstelsel is op dit moment nog niet in te schatten.

Het bestuur heeft deze nieuwe uitvoeringsvormen geanalyseerd en vergeleken op basis van vooraf vastgestelde criteria. Tevens heeft het bestuur een aantal triggers vastgesteld op basis waarvan de toekomstvisie van het fonds eventueel herzien wordt.

Het bestuur van het pensioenfonds concludeert op basis van de uitgevoerde analyse dat het pensioenfonds de komende vijf jaar wordt voortgezet, omdat:

- Het pensioenfonds goed in staat is de strategische doelstellingen te behalen en de pensioenregeling uit te voeren conform de missie en visie van het fonds;
- gelet op de vitaliteitsanalyse, het pensioenfonds geen kwetsbaar fonds is;
- het pensioenfonds goed in staat is de ontwikkelingen in de pensioensector bij te houden en adresseren;
- gelet op de criteria, de alternatieven geen beter perspectief bieden dan het huidige fonds;
- zolang de pensioensector volop in beweging is, het niet verstandig is een onomkeerbare keuze te maken die op dit moment niet noodzakelijk is.

Indien de eerder genoemde triggers zich verwezenlijken, zal het bestuur de toekomstvisie zo nodig herzien. Naast het pro-actief reageren op triggers, wordt het de toekomstvisie jaarlijks door het bestuur geëvalueerd.

Vastgesteld te Utrecht, 22 juni 2018

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Capgemini Nederland

H. Knol
(voorzitter)

D.W. Neuhaus
(secretaris)

A.J. Holsappel

W.W.H. Starmans

J.H. Van Hensbergen

W. F. Heukels

Verslag van het verantwoordingsorgaan

1. Algemeen

Voor het Verantwoordingsorgaan (VO) stond 2017 vooral in het kader van het vervolg van het 'on-site toezicht'-onderzoek van de DNB, dat medio 2016 is gestart.

In 2017 vergaderde het VO zes keer, waarvan drie keer met het bestuur. Daarnaast kwam het VO samen met het bestuur bij elkaar voor een vergadering die geheel in het teken stond van de terugkoppeling door de Visitatiecommissie.

Het VO kreeg ook in 2017 weer de volledige medewerking van het bestuur en inzage in alle stukken. Het VO overlegde ter voorbereiding van dit verslag met het bestuur. Daarnaast vroeg het bestuur het VO verschillende keren om advies.

Het VO waardeert de openheid van het bestuur en de wijze waarop het bestuur met het VO samengewerkt.

2. Aanbevelingen van vorig jaar.

Het VO geeft hieronder haar bevindingen over de wijze waarop de aanbevelingen van vorig jaar (2016) zijn opgevolgd:

- *Het VO adviseert het bestuur om opvolging te geven aan de aanwijzingen in het rapport van DNB, en ook daadwerkelijk opvolging te geven aan de plannen en voornemens die naar aanleiding van dit rapport zijn opgeschreven.*

Het bestuur heeft de bevindingen voortvarend opgepakt. Daarbij hebben zij zich effectief laten ondersteunen door verschillende consultants om de benodigde structuren en wijzigingen aan te brengen en benodigde beslissingen te nemen. Dit is in een bestuurlijke context gedaan waarbij de nieuwe governance in stappen is ingevoerd. Daarmee is niet alleen de opzet, maar ook de werking op delen in gang gezet. Het VO adviseert het bestuur gedisciplineerd te zijn in het vasthouden van nieuwe werkwijzen en de vastlegging daarvan.

- *Het VO heeft net als DNB geconstateerd dat er onvoldoende kritische houding ("countervailing power") is onderling en ten aanzien van externe partijen. Het VO dringt er sterk op aan ook hier aandacht aan te besteden.*

In het verbeterprogramma heeft er gedurende 2017 een herstructurering plaats gevonden tussen taken en verantwoordelijkheden binnen het bestuur en de relatie tot de commissies en externe partijen, dit in lijn met de aanbevelingen van de DNB.

In de ogen van het VO blijft het een aandachtspunt voor het bestuur alert te zijn op de juiste dynamiek in het bestuur waarin verschillende meningen en gezichtspunten goed gewogen (kunnen) worden.

- *Het VO stelt vraagtekens bij de verschillende rollen die Willis Towers Watson vervult, ondanks de verzekeringen van Chinese walls, en dringt er bij het bestuur op aan hierin verandering aan te brengen.*

Het bestuur heeft in 2017 verschillende malen hierover gesproken. Er is gekozen de taken tussen de uitvoerend en certificerend accountant te scheiden door deze taken bij verschillende partijen neer te leggen. Dit wordt (is) in 2018 geëffectueerd.

3. Bevindingen 2017

Het bestuur heeft in 2017 aan het Verantwoordingsorgaan advies gevraagd over de volgende onderwerpen:

- 'PFCG In Control'

Het VO adviseerde het bestuur op diverse onderwerpen. Met name over de invulling van het onderdeel 'Governance', de rapportage en de compleetheid van de documentatie aan DNB.

In het stuk Geschiktheidsplan adviseerde het VO de criteria duidelijker en meetbaar te omschrijven.

Portefeuilleverdeling

Het VO adviseerde om voor de onderdelen 'communicatie', 'risicomanagement' en 'beleggingen' ook een portefeuillehouder toe te wijzen,

Rapportage

Het VO adviseerde het bestuur om in consistente vorm te rapporteren en hiervoor de rapportagevorm uit het Plan van Aanpak te hanteren, dan wel een duidelijke argumentatie voor de andere rapportagevorm toe te voegen aan de nieuwe rapportagevorm.

- Selectie visitatiecommissie

Het VO adviseerde het bestuur ITP uit te nodigen voor een meer gedetailleerde aanbieding waarbij de aanpak (passend bij het Pensioenfonds) en de voorgestelde bemensing nader wordt toegelicht.

In een aantal gezamenlijke vergaderingen van het VO met het Bestuur zijn onder andere de volgende onderwerpen besproken:

- Voortgang van het project 'PFCG in control' inclusief de stand van zaken met betrekking tot het herstelplan
- Informatievoorziening van het bestuur aan het VO
 1. Actualiteit van de teamroom
 2. Actief informeren
- Beleggingsbeleid, met name actief of passief beleggen en de ontwikkeling van de dekkingsgraad
- Toekomstvisie
- Begroting en realisatie 2017
- Enquête aan deelnemers, ex-deelnemers en gepensioneerden
- Zelfevaluatie bestuur
- Opzet klachtencommissie

4. Aanbevelingen

Naar aanleiding van de besprekingen van bovenstaande onderwerpen komt het VO tot de volgende aanbevelingen:

- Toezien op de juiste structurele werking van de aanbevelingen en structurele maatregelen ten gevolge van het DNB-onderzoek en het actief informeren van het VO hierover.
- Uitwerken van verschillende toekomstscenario's voor het zekerstellen van continuïteit in het bestuur.
In het bijzonder vraagt het VO aandacht voor ondersteuningsscenario's waarmee de bestuursleden zich meer op strategische onderwerpen concentreren en worden vrijgesteld van o.a. administratieve taken.
- Stappen zetten in een verdere verkenning van de mogelijkheden van andere uitvoeringsmodellen van het pensioenfonds.
Voorgaande in het licht van het veranderende pensioenstelsel en de toenemende regelcomplexiteit.
- Een professionaliseringsslag in communicatie. De communicatie met de achterban is niet alleen lastig en complex in de uitvoering, maar vooral ook een noodzaak.
Het opgang brengen van relevante communicatie op de juiste momenten, via de juiste kanalen en met de juiste diepgang (zonder meteen in (te) technische details te treden), is noodzakelijk om alle belanghebbenden bij het pensioenfonds betrokken te krijgen en te houden.

Reactie van het bestuur op de aanbevelingen door het verantwoordingsorgaan

Het bestuur heeft in de vergadering van 23 mei 2018 kennis genomen van de bevindingen, de aanbevelingen en de conclusie van het VO ten aanzien van het gevoerde beleid in 2017. Het bestuur ziet ook deze keer geen aanleiding tot opmerkingen. De andermaal positieve conclusie van het VO dat het bestuur de belangen van deelnemers en gepensioneerden op adequate wijze behartigd heeft, geeft het bestuur vertrouwen over de gevoerde handelswijze. De aanbevelingen van het VO worden door het bestuur ter harte genomen en zullen meegenomen worden bij haar beleid en planning. Het bestuur dankt het VO voor haar inzet en kritische blik om tot een gefundeerd oordeel te komen.

Verslag van visitatiecommissie

Samenvatting Bevindingen Visitatie 2017

1. Inleiding

Het bestuur heeft Stichting Intern Toezicht Pensioen (Stichting ITP) en daarmee de leden van de visitatiecommissie, na advies van het Verantwoordingsorgaan (VO) van het Fonds, de opdracht gegeven tot de uitvoering van een visitatie bij het Fonds.

De visitatiecommissie (VC) heeft tot (wettelijke) taak toezicht te houden op (de totstandkoming van) het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het Fonds. De visitatiecommissie is ten minste belast met het toezien op een adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur en legt verantwoording af over de uitvoering van de taken aan het verantwoordingsorgaan en de werkgever en in het jaarverslag.

Het intern toezicht vervult zijn taak zodanig dat het bijdraagt aan het effectief en slagvaardig functioneren van het Fonds en aan een beheerste en integere bedrijfsvoering.

Stichting ITP heeft voor de uitvoering van visitaties een werkwijze ontwikkeld die uiteindelijk uitmondt in een rapportage over de bevindingen en het oordeel van de visitatiecommissie. De visitatieperiode strekte zich uit tot de op eind maart 2018 beschikbare informatie over de periode t/m 31 december 2017.

2. Oordeel/Bevindingen

Overeenkomstig de door het bestuur van Stichting Pensioenfonds Capgemini (hierna te noemen: het pensioenfonds) aan Stichting Intern Toezicht Pensioen (hierna te noemen: Stichting ITP) verleende opdracht tot een visitatie, hebben de visiteurs van Stichting ITP het functioneren van (het bestuur van) het pensioenfonds kritisch gezien.

De visitatiecommissie heeft zich bij de uitvoering van haar taak gebaseerd op relevante wet- en regelgeving, waaronder de Code Pensioenfonds. Tevens heeft zij gebruik gemaakt van de aanbevelingen die de beroepsorganisatie Vereniging Intern Toezichthouders Pensioensector (VITP) heeft vastgelegd in de Code VITP.

De werkwijze van de visiteurs kende de volgende stappen: bestudering van de documenten van het pensioenfonds, overleg met een delegatie van het bestuur en het Verantwoordingsorgaan en het opstellen van een concept visitatierapport. Na bespreking met het bestuur en het Verantwoordingsorgaan werd dit rapport door Stichting ITP definitief gemaakt.

Aan het eind van 2017 waren er 3.673 actieve deelnemers, 7.926 gewezen deelnemers en 772 pensioengerechtigden in het pensioenfonds. Het pensioenvermogen was € 765,8 miljoen. en de beleidsdekkingsgraad was 98,0% (minder dan de minimum vereiste dekkingsgraad van 103,6% en de vereiste dekkingsgraad van 112,5%). De technische voorzieningen voor het risico van het pensioenfonds waren € 632,0 miljoen, en voor risico van de deelnemers € 140,8 miljoen.

Tot en met 2015 werd naast een excedent DC-regeling een DB-regeling gevoerd. Sinds begin 2016 vindt alle nieuwe pensioenopbouw plaats in de DC-regeling. De premies worden door de werkgever betaald. Zij zijn berekend op basis van een staffel.

Het pensioenfonds heeft het herstelplan geactualiseerd. Er lijkt voldoende herstelkracht te zijn. Maar er is ook een risico dat pensioenen in de toekomst gekort moeten worden als de minimum vereiste dekkingsgraad niet in de nabije toekomst gehaald wordt (op zes jaarlijkse meetpunten achter elkaar). Door het feit dat er geen nieuwe premies aan de DB-regeling betaald worden en dat de huidige beleidsdekkingsgraad te laag is, moeten er vraagtekens zijn over de toekomstbestendigheid van het pensioenfonds. Voor kapitaalsommen die beschikbaar komen van de DC-regeling wordt alleen de inkoop van een variabel pensioen door het pensioenfonds aangeboden. (Uiteraard is er een vaste rente via een verzekeraar ook te verkrijgen).

In september 2016 onderzocht DNB het pensioenfonds (on-site) op specifieke onderdelen. De aanleiding was de financiële positie van het pensioenfonds en de overgang naar een DC-regeling. Er waren veel tekortkomingen gesignaleerd hoofdzakelijk op beleggings-/risicomanagement gebieden maar ook met betrekking tot rollen, taken, verantwoordelijkheden en opleiding. In een brief van 29 maart 2018 zegt DNB te vinden dat er voldoende voortgang is gemaakt t.a.v. het implementeren van de aanbevelingen van de DNB althans wat betreft opzet en bestaan; DNB geeft aan de effectieve werking niet beoordeeld te hebben. Het bestuur zal het in de praktijk brengen van de genomen 19 / 26 maatregelen nauwlettend moeten blijven volgen. De visitatiecommissie meent dat de resultaten pas in 2018 echt zichtbaar zullen kunnen worden.

Het bestuur staat voor een grote uitdaging te weten om inhoud te geven aan de toekomstvisie van het pensioenfonds (zie notitie van 24 mei 2017). De visitatiecommissie vindt dat de diverse scenario's verdere uitdieping vragen. Ondanks dit heeft het bestuur ervoor gekozen om nog zelfstandig voort te blijven bestaan, waarbij een belangrijk uitgangspunt is om goed te kijken naar het belang van de (gewezen) deelnemers en gepensioneerden. Op dit moment vindt de visitatiecommissie dat het bestuur de diverse opties niet uit het oog mag verliezen en moet sturen op verhoogde professionaliteit, de eisen van de toekomstige wetgeving en de continuïteit van het pensioenfonds. Aspecten die daarbij een rol spelen zijn onder meer het goed vastleggen van vergaderingen (ondanks de enigszins informele werkcultuur van het pensioenfonds) en het kennis- en inzichtniveau op sommige deelgebieden (bijvoorbeeld beleggingsbeleid). De visitatiecommissie vindt ook dat het bestuur aandacht moet hebben voor zijn eigen samenstelling (dit lijkt onevenwichtig) en voor het zelf-reflecterend vermogen. Is er voldoende discussie en tegenspraak binnen het bestuur? Omdat de visitatiecommissie geen inzage mocht hebben in de zelf-evaluatie van het bestuur, is dit gebaseerd op eigen waarneming.

Reactie Bestuur op rapport van de Visitatie Commissie

Het bestuur heeft kennisgenomen van de aanbevelingen van de visitatiecommissie in de vergadering met de Visitatie Commissie op 23 mei 2018 en zal deze in haar toekomstige beleid en uitvoering meewegen.

Jaarrekening

Balans per 31 december

(na bestemming van saldo van baten en lasten; in duizenden euro)

Activa	2017	2016
Beleggingen voor risico pensioenfondsen [1]		
Onroerende zaken		
Indirecte vastgoedbeleggingsfondsen	5.453	10.623
Zakelijke waarden		
Beleggingsfondsen in aandelen	175.295	164.103
Vastrentende waarden		
Obligaties en vastrentende beleggingsfondsen	320.956	408.916
Derivaten		
Valutatermijncontracten	1.495	454
Euroswaps	24.693	33.928
	26.188	34.382
Overige beleggingen		
Commodities	13.314	13.222
Geldmarktfondsen	114.129	325
	127.443	13.547
	655.335	631.571
Beleggingen voor risico deelnemers [2]		
Onroerende zaken		
Indirecte vastgoedbeleggingsfondsen	65	79
Zakelijke waarden		
Aandelenbeleggingsfondsen	61.280	46.278
Vastrentende waarden		
Obligatiebeleggingsfondsen	77.168	71.726
Overige beleggingen		
Multimanagerfondsen en liquiditeiten	2.245	2.415
	140.758	120.498
Vorderingen en overlopende activa [3]	9.758	9.051
Liquide middelen [4]	1.725	881
	807.576	762.001

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Passiva	2017	2016
Reserves		
Algemene reserve [5]	-6.340	-38.216
Technische voorzieningen		
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds [6]	625.563	640.293
Overige technische voorzieningen [7]	6.395	6.668
	631.958	646.961
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers [8]	140.758	120.498
Kortlopende schulden [9]	41.200	32.758
	807.576	762.001

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

	2017	2016
Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfond		
Directe beleggingsopbrengsten [10]	5.430	4.439
Indirecte beleggingsopbrengsten [11]	12.564	56.892
Kosten vermogensbeheer [12]	53	-54
	18.047	61.277
Beleggingsopbrengsten voor risico deelnemers		
Indirecte beleggingsopbrengsten [13]	3.418	6.654
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers [14]	4.041	3.307
Premiebijdragen voor risico deelnemers [15]	21.085	21.526
Saldo van overdrachten van rechten [16]	3.801	2.651
Onttrekking beleggingen voor risico deelnemers [17]	-4.243	-2.886
Pensioenuitkeringen [18]	-6.007	-5.215
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfond		
[19]		
Toevoeging pensioenopbouw	-3.819	-2.687
Toevoeging indexering en overige toeslagen	0	0
Rentetoevoeging	1.387	349
Onttrekking voor uitkeringen	6.012	5.223
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	176	154
Wijziging marktrente	10.289	-67.381
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	349	353
Overige mutaties	-1.199	2.375
Wijziging actuariële grondslagen	1.535	7.316
	14.730	-54.298

[.] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

	2017	2016
Mutatie overige technische voorzieningen		
Schadereserve AOP en overlijdensrisico Ao-ers [20]	103	-4.818
Voorziening langdurig zieken module 2 [21]	170	66
	273	-4.752
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers [22]	-20.260	-25.294
Herverzekering		
Premies [23]	-2.418	-2.042
Uitkering uit herverzekering [24]	1.027	2.304
Resultaatdeling [25]	0	553
	-1.391	815
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten [26]	-1.498	-1.252
Overige baten en lasten [27]	-120	51
Saldo van baten en lasten	31.876	2.584
Bestemming van het saldo		
Algemene reserve	31.876	2.584
	31.876	2.584

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Kasstroomoverzicht

(in duizenden euro)

	2017	2016
Pensioenactiviteiten		
Ontvangsten		
Bijdragen	2.818	4.159
Herverzekering en resultaatdeling herverzekering	1.668	2.267
Overgenomen pensioenverplichtingen	3.973	2.582
Overige	264	51
	8.723	9.059
Uitgaven		
Uitgekeerde pensioenen en afkoopsommen	-5.998	-5.198
Overgedragen pensioenverplichtingen	-197	-271
Herverzekeringspremies	-2.654	-1.825
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-1.099	-1.131
	-9.948	-8.425
Beleggingsactiviteiten		
Ontvangsten		
Directe beleggingsopbrengsten	6.037	3.966
Verkopen beleggingen	233.841	165.828
	239.878	169.794
Uitgaven		
Aankopen beleggingen	-238.006	-171.502
Kosten vermogensbeheer	197	-58
	-237.809	-171.560
Mutatie geldmiddelen	844	-1.132
Saldo geldmiddelen 1 januari	881	2.013
Saldo geldmiddelen 31 december	1.725 ¹⁾	881 ¹⁾

1) Inclusief banksaldo depotbank.

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Kernactiviteit

De kernactiviteiten van het fonds staan omschreven in de statuten en de ABTN. Statutair is het fonds gevestigd in Utrecht en staat ingeschreven in het Handelsregister van de Kamer van Koophandel onder nummer 41184467. Het fonds verricht geen andere werkzaamheden dan die welke zijn gerelateerd aan de (uitvoering van de) pensioenregeling(en). De rechtsvorm van de stichting past goed bij het non-profit karakter van het fonds en is overigens in de pensioensector gebruikelijk. Dat geldt ook voor de uit de Pensioenwet voortvloeiende governance structuur, bestaande uit een bestuur, verantwoordingsorgaan en intern toezicht.

Toepassing Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving.

Waardering

Algemene grondslagen

Overige activa en passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden overige activa en passiva gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten). Voor vorderingen wordt rekening gehouden met een aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid. Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling. De jaarrekening wordt gepresenteerd in euro's, wat tevens de functionele valuta is van de stichting. Alle financiële informatie in euro's is afgerond op het dichtstbijzijnde duizendtal.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, indien de herziening alleen voor die periode gevolgen heeft, of in de periode van herziening en toekomstige perioden, indien de herziening gevolgen heeft voor zowel de verslagperiode als toekomstige perioden.

Schattingswijziging 2017

Het bestuur heeft besloten om ultimo boekjaar het leeftijdsverschil tussen man en vrouw te wijzigen van 3 jaar in 2,5 jaar. Ultimo 2017 is de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds verlaagd met 1.535 als gevolg van deze schattingswijziging. Het effect van deze schattingswijziging op de technische voorziening is in 2017 is als mutatie in het resultaat verwerkt als wijziging grondslagen.

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post "nog af te wikkelen transacties". Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Schattingen en oordelen

Zoals vermeld in de toelichting zijn de beleggingen van het fonds nagenoeg allemaal gewaardeerd tegen marktwaarde per balansdatum en is het over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de actuele waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Voor sommige andere financiële instrumenten, zoals beleggingsvorderingen en -schulden, geldt dat de boekwaarde de marktwaarde benadert als gevolg van het kortetermijnkarakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de actuele waarde. Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van het fonds kan gebruik worden gemaakt van marktnoteringen. Echter, bepaalde financiële instrumenten, zijn gewaardeerd door middel van gebruikmaking van waarderingmodellen en -technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten. Schattingen van de marktwaarde zijn een momentopname, gebaseerd op de marktomstandigheden en de beschikbare informatie over het financiële instrument. Deze schattingen zijn van nature subjectief en bevatten onzekerheden en een significante oordeelsvorming (bijvoorbeeld rentestand, volatiliteit, schatting van kasstromen, etc.) en kunnen derhalve niet met precisie worden vastgesteld.

Liquide middelen

Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Indien liquide middelen niet ter vrije beschikking staan, wordt hiermee rekening gehouden bij de waardering. In vreemde valuta luidende liquide middelen worden per balansdatum in de functionele valuta omgerekend tegen de op die datum geldende wisselkoers. Verwezen wordt verder naar de prijsgrondslagen voor vreemde valuta. Liquide middelen die naar verwachting langer dan 12 maanden niet ter beschikking staan van de onderneming, worden gerubriceerd als financiële vaste activa .

Buitenlandse valuta

Activa en passiva in buitenlandse valuta zijn omgerekend tegen de ultimo jaar geldende koersen gedurende het jaar.

Aandelen, indirecte vastgoedbeleggingsfondsen en overige beleggingen

De ter beurse genoteerde aandelen zijn gewaardeerd tegen de marktwaarde, zijnde de beurswaarde. De niet ter beurse genoteerde fondsen zijn gewaardeerd tegen de actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde gebaseerd op onderliggende marktwaarde.

Obligaties en vastrentende beleggingsfondsen

De obligaties zijn gewaardeerd tegen de actuele waarde, zijnde de beurswaarde.

Leningen op schuldbekentis

De leningen op schuldbekentis zijn gewaardeerd tegen de marktwaarde. Onder marktwaarde wordt in dit verband verstaan de contante waarde van de toekomstige kasstromen op basis van het effectieve markttrente ultimo het verslagjaar van overeenkomstige leningen, rekening houdend met kredietrisico en met de mogelijkheid van vervroegde aflossing.

Deposito's

De deposito's zijn gewaardeerd tegen de actuele waarde.

Derivaten

De derivaten zijn gewaardeerd tegen de reële waarde.

Beleggingen voor risico deelnemers

De grondslagen voor de waardering van de beleggingen voor risico deelnemers zijn gelijk aan die voor de beleggingen die voor risico van het fonds worden aangehouden.

Algemene reserve

Aan de algemene reserve worden de jaarresultaten toegevoegd cq onttrokken. Wanneer door tegenvallende resultaten de financiële positie verslechtert, neemt de algemene reserve af en daarmee ook de toeslagruimte.

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

De voorziening voor pensioenverplichtingen wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toezeggingen tot) toeslagen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de markttrente. Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken.

Intrest

Rentetermijnstructuur van De Nederlandsche Bank ultimo 2017. De gewogen gemiddelde markttrente ultimo 2017 bedraagt 1,60% (2016: 1,45%).

Rentetoevoeging

Onder het FTK is de rentetoevoeging gelijk aan de 1-jaars rente. Op basis van de DNB rentetermijnstructuur primo 2017 is deze rente gelijk aan -0,22% (2016: -0,06%).

Sterfte

Prognosetafel AG2016 (startjaar 2018) waarop fondsspecifieke ervaringssterfte wordt toegepast.

Gehuwdheid

Bij de vaststelling van de voorziening voor partnerpensioen wordt uitgegaan van het onbepaalde-partnersysteem.

Uitkeringen

De uitkeringen worden continu betaalbaar verondersteld.

Leeftijden

De leeftijden worden in maanden nauwkeurig bepaald.

Leeftijdsverschil

Het leeftijdsverschil tussen man en vrouw is op 2,5 jaar (2016: 3 jaar) gesteld (man ouder dan vrouw).

Kosten

In de voorziening pensioenverplichtingen is een excassovoorziening begrepen van 3% van de netto voorziening.

Overige technische voorzieningen

Voorziening schadereserve AOP

Voor de deelnemers die op 1 januari 2003 arbeidsongeschikt zijn, is een voorziening gevormd. Hierin worden salarisafhankelijke, extra stortingen gedaan in module 3. In boekjaar 2010 is deze voorziening uitgebreid met de deelnemers die na 1 januari 2003 arbeidsongeschikt zijn geworden. Vanuit de voorziening schadereserve AOP worden salarisafhankelijke, extra stortingen gedaan in module 3.

Voorziening langdurig zieken module 2

Voor deelnemers die op balansdatum ziek zijn, is rekening gehouden met de verwachte toekomstige schadelast door vorming van de voorziening voor langdurig zieken. De voorziening met betrekking tot module 1 is inbegrepen in de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds. Ter afdekking van dit latent arbeidsongeschiktheidsrisico is een voorziening gevormd ter grootte van de risicopremie voor toekomstige arbeidsongeschiktheidsuitkeringen en premievrijstelling. Met ingang van boekjaar 2015 is een vordering op de herverzekeraar opgenomen die gelijk is aan de hoogte van deze voorziening. De vorming van deze vordering is in de staat van baten en lasten opgenomen als baat onder de uitkeringen uit herverzekering.

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers

De waardering van de technische voorzieningen voor risico deelnemers worden bepaald door de waardering van de tegenover deze voorziening aangehouden beleggingen.

Resultaatbepaling

Algemeen

De lasten en baten worden toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder directe beleggingsopbrengsten wordt bij vastrentende waarden verstaan de rente-opbrengst verminderd met de kosten; bij de aandelen wordt hier onder verstaan het bruto-dividend verminderd met de kosten. De intresten van overige activa en passiva worden opgenomen op basis van nominale bedragen.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder indirecte beleggingsopbrengsten worden de volgende resultaten opgenomen:

- gerealiseerde en niet-gerealiseerde koersverschillen van aandelen vastgoedmaatschappijen, aandelen, obligaties en leningen op schuldbekentnissen;
- boetes bij vervroegde aflossingen van leningen op schuldbekentenis;
- valutaverschillen inzake deposito's en bankrekeningen in buitenlandse valuta en valutatermijntransacties.

Kosten van vermogensbeheer

Onder de kosten van vermogensbeheer worden de administratiekosten opgenomen die verband houden met het beheer van de beleggingen.

Premiebijdragen

Onder premiebijdragen van werkgevers en werknemers wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Extra stortingen en opslagen op de premie zijn eveneens als premiebijdragen verantwoord.

Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoerings- en administratiekosten

De pensioenuitvoerings- en administratiekosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Herverzekering

Bij Elips Life AG zijn het overlijdensrisico en het premievrijstellingsrisico bij arbeidsongeschiktheid herverzekerd. Uitgaande herverzekeringspremies worden verantwoord in de periode waarop de herverzekering betrekking heeft. Vorderingen uit herverzekeringscontracten op risicobasis worden verantwoord op het moment dat de verzekerde gebeurtenis zich voordoet. Vorderingen uit hoofde van winstdelingsregelingen in herverzekeringscontracten worden verantwoord op het moment van toekenning door de herverzekeraar.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

Pensioenvermogen

Het pensioenvermogen is gelijk aan de reserves + technische voorzieningen + voorzieningen voor risico deelnemers.

Toelichting op de balans per 31 december

(in duizenden euro)

Activa

[1] Beleggingen voor risico pensioenfonds

Categorie	Stand ultimo 2016	Aankopen/ Verstrek- kingen	Verkopen/ uitlotingen/ (af)lossingen	Gerealiseerde koers- verschillen	Niet gerealiseerde koers- verschillen	Stand ultimo 2017
Onroerende zaken						
Indirecte vastgoedbeleggingsfondsen	10.623	0	-3.490	1.596	-3.276	5.453
Zakelijke waarden						
Beleggingsfondsen in aandelen	164.103	23.392	-29.121	1.877	15.044	175.295
Vastrentende waarden						
Obligaties en vastrentende beleggingsfondsen	408.916	54.113	-144.096	-613	2.636	320.956
Derivaten						
Valutatermijncontracten	-112	0	-7.078	7.078	1.607	1.495
Euroswaps	4.142	0	-165	0	-13.281	-9.304
Reclassificatie naar passivazijde	30.352					33.997
	34.382	0	-7.243	7.078	-11.674	26.188
Overige beleggingen						
Commodities	13.222	1.200	-1.350	19	223	13.314
Geldmarktfondsen	325	159.301	-45.113	-78	-306	114.129
	13.547	160.501	-46.463	-59	-83	127.443
Totaal belegd vermogen activazijde	631.571	238.006	-230.413	9.879	2.647	655.335
Derivaten						
Valutatermijncontracten	566					0
Euroswaps	29.786					33.997
Totaal belegd vermogen passivazijde	30.352	0	0	0	0	33.997
Totaal belegd vermogen	601.219	238.006	-230.413	9.879	2.647	621.338

Er wordt niet direct belegd in aangesloten ondernemingen. Indirecte beleggingen kunnen in aangesloten ondernemingen beleggen, maar zijn naar verwachting niet substantieel. Het is beleid om niet te beleggen in aangesloten ondernemingen.

Collateral

Voor de beheersing van het rente- en valutarisico maakt het pensioenfonds onder andere gebruik van niet-beursgenoteerde derivaten. Deze derivaten worden afgesloten met een of meerdere tegenpartijen. Ter bescherming tegen het niet nakomen van de overeengekomen afspraken zijn ISDA overeenkomsten afgesloten met (potentiele) tegenpartijen. Daarin wordt onder meer geregeld in welke gevallen onderpand ter beschikking moet worden gesteld (en van welke kwaliteit). Ultimo 2017 had het pensioenfonds onderpand ontvangen ter waarde van -/- € 10,499 miljoen van vier tegenpartijen: Credit Suisse € 5,472 miljoen, ING Bank € 4,168 miljoen, Rabobank -/- € 20,738 miljoen en Royal Bank of Scotland € 0,599 miljoen.

Tegenpartij	Collateral	Instrument	Markt- waarde Collateral
Credit Suisse	Duitse staat	0.5000 april 15,30	407
Credit Suisse	Duitse staat	4,75 juli 04,40	2.040
Credit Suisse	Duitse staat	2.5000 juli 04,44	1.793
Credit Suisse	Franse staat	4.7500 april 25,35	736
Credit Suisse	Franse staat	3.5000 april 25,26	496
ING Bank	Oostenrijkse staat	1.6500 oktober 21,24	1.493
ING Bank	Franse staat	2.2500 mei 25,24	1.504
ING Bank	Nederlandse staat	2.2500 juli 15,22	1.171
ING Bank	Nederlandse staat	2.0000 juli 15,24	0
Rabobank	Duitse staat	4.7500 juli 04,34	-5.352
Rabobank	Duitse staat	3.2500 juli 04,42	-3.574
Rabobank	Duitse staat	4.7500 april 25,35	-5.059
Rabobank	Nederlandse staat	4.0000 januari 15,37	-4.746
Rabobank	Nederlandse staat	2.7500 januari 15,47	-2.007
Royal Bank of Scotland	Franse staat	4.2500 oktober 25,18	195
Royal Bank of Scotland	Franse staat	0.0000 mei 25, 21	404
Totaal			-10.499

Reclassificatie beleggingen ten behoeve van risicoparagraaf

Bij toepassing van het Look Through principe wordt door de betreffende beleggingsfondsen heen gekeken en vervolgens worden deze componenten toebedeeld naar hun desbetreffende beleggingscategorie.

	Stand ultimo 2017	Liquide middelen	Overlopende intrest	Te vorderen dividend- belasting voor risico fonds	Overlopende aan/ en verkopen beleggingen	Toepassing look through	Stand ultimo 2017 na look through
Onroerende zaken	5.453	0	0	0	0	149	5.602
Zakelijke waarden	175.295	0	0	0	0	-3.390	171.905
Vastrentende waarden	320.956	0	2.273	0	-1	119.346	442.574
Derivaten	-7.809	0	70	0	0	909	-6.830
Overige beleggingen	127.443	153	0	0	-1	-120.404	7.191
Collateral	-3.390	0	0	0	0	3.390	0
	617.948	153	2.343	0	-2	0	620.442

Methodiek bepaling marktwaarde (voor Look Through)

Level 1: De waarde van de belegging is gebaseerd op direct waarneembare marktnoteringen van identieke beleggingen in een actieve markt.

Level 2: De actuele waarde wordt vastgesteld aan de hand van waarderingmodellen waarin gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata.

Level 3: De waarde wordt vastgesteld met waarderingmodellen waarin niet gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata.

31 december 2017

Categorie	Level 1 Directe markt- notering	Level 2 Afgeleide markt- notering	Level 3 Modellen en technieken niet gebaseerd op markt- data	Stand ultimo 2017
Onroerende zaken				
Indirecte vastgoedbeleggingsfondsen	0	0	5.453	5.453
Zakelijke waarden				
Beleggingsfondsen in aandelen	89.002	86.293	0	175.295
Vastrentende waarden				
Obligaties en vastrentende beleggingsfondsen	320.956	0	0	320.956
	409.958	86.293	5.453	501.704
Derivaten				
Valutatermijncontracten	0	1.495	0	1.495
Interest rate swaps	0	-9.304	0	-9.304
Total returnswaps	0	0	0	0
	0	-7.809	0	-7.809
Overige beleggingen				
Commodities	13.314	0	0	13.314
Geldmarktfondsen	114.129	0	0	114.129
	127.443	0	0	127.443
Totaal belegd vermogen	537.401	78.484	5.453	621.338

31 december 2016

Categorie	Level 1 Directe markt- notering	Level 2 Afgeleide markt- notering	Level 3 Modellen en technieken niet gebaseerd op markt- data	Stand ultimo 2016
Onroerende zaken				
Indirecte vastgoedbeleggingsfondsen	0	0	10.823	10.823
Zakelijke waarden				
Beleggingsfondsen in aandelen	60.295	99.526	0	159.821
Vastrentende waarden				
Obligaties en vastrentende beleggingsfondsen	430.801	0	0	430.801
Derivaten				
Valutatermijncontracten	0	-3.214	0	-3.214
Euroswaps	0	4.219	0	4.219
Total return swaps	0	12	0	12
	0	1.017	0	1.017
Overige beleggingen				
Liquide middelen	1.985	0	0	1.985
Totaal belegd vermogen	493.081	100.543	10.823	604.447

[2] Beleggingen voor risico deelnemers

Categorie	Stand	Aankopen	Verkopen	Rente	Gerealiseerde	Stand
	ultimo			herbelegd	en niet- gerealiseerde	
	2016				koers- verschillen	2017
Onroerende zaken						
Indirecte vastgoedbeleggingsfondsen	79	40	-53	0	-1	65
Zakelijke waarden						
Aandelenbeleggingsfondsen	46.278	14.588	-2.789	0	3.203	61.280
Vastrentende waarden						
Obligatiebeleggingsfondsen	71.726	15.191	-9.667	0	-82	77.168
Overige beleggingen						
Liquiditeiten en multimanagersfondsen	2.415	34.364	-34.608	13	61	2.245
Totaal belegd vermogen	120.498	64.183	-47.117	13	3.181	140.758

Er wordt niet direct belegd in aangesloten ondernemingen.

De beleggingen voor risico deelnemers hebben betrekking op de Pensioenregeling 2016, Excedentregeling en Vrijwillig Bijsparen.

De specificatie naar module van de beleggingen voor risico deelnemers is als volgt:

Module	Stand 31 december 2017	Stand 31 december 2016
Excedentregeling (module 2)	32.508	101.818
Vrijwillig bijsparen (module 3)	14.901	14.055
Pensioenregeling 2016	93.349	4.625
	140.758	120.498

Het vermogen van de modules is per 31 december 2017 in de volgende producten belegd:

Produkt	Pensioen- regeling 2016	Exedent- regeling	Vrijwillig Bijsparen	Totaal
LifeCycle Mix	90.987	31.316	14.662	136.965
Eigen Verdeling	2.362	1.192	239	3.793
Totaal 31 december 2017	93.349	32.508	14.901	140.758

Het vermogen van de modules is per 31 december 2016 in de volgende producten belegd:

Produkt	Pensioen- regeling 2016	Exedent- regeling	Vrijwillig Bijsparen	Totaal
LifeCycle Mix	4.587	98.449	13.813	116.849
Eigen Verdeling	20	1.427	90	1.537
Vrije Keus	11	1.853	140	2.004
Spaarrekening	7	89	12	108
Totaal 31 december 2016	4.625	101.818	14.055	120.498

[3] Vorderingen en overlopende activa

Lopende intrest en dividend

Hieronder is opgenomen de aan het boekjaar toe te rekenen intrest en dividend van:

- Obligaties
- Derivaten

	2017	2016
	2.273	3.093
	70	62
	2.343	3.155
Overige vorderingen		
Terugvorderbare dividendbelasting pensioenspaarders	2	6
Terugvorderbare dividendbelasting fonds	0	23
Verzekeringsmaatschappijen (Elips Life / Swiss Re)	5.463	5.867
Collateral	1.950	0
	7.415	5.896
Met uitzondering van een gedeelte van de vordering op verzekeringsmaatschappijen, hebben alle vorderingen en overlopende activa hebben een looptijd van korter dan één jaar.		
Totaal vorderingen en overlopende activa	9.758	9.051
[4] Liquide middelen		
Depotbanken	153	50
ING Bank N.V.	1.572	831
	1.725	881
De liquide middelen staan ter vrije beschikking van het fonds. Het fonds beschikt over een kredietfaciliteit van 350 bij ING Bank N.V.		
Totaal activa	807.576	762.001

	2017	2016
Technische voorzieningen		
[6] Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds		
De voorziening pensioenverplichtingen per 31 december is als volgt opgebouwd:		
– Deelnemers	188.388	217.616
– Gewezen deelnemers	317.996	310.380
– Pensioengerechtigden	119.179	112.297
Stand per 31 december	625.563	640.293
Het verloop van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds is als volgt:		
Stand per 1 januari	640.293	585.995
Mutaties		
Toevoeging pensioenopbouw	3.819	2.687
Rentetoevoeging	-1.387	-349
Onttrekking voor uitkeringen	-6.012	-5.223
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	-176	-154
Wijziging marktrente	-10.289	67.381
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-349	-353
Overige mutaties	1.199	-2.375
Wijziging actuariële grondslagen	-1.535	-7.316
Stand per 31 december	625.563	640.293
[7] Overige technische voorzieningen		
Schadereserve AOP en overlijdensrisico AO-ers		
Stand per 1 januari	5.917	1.099
Mutatie via staat van baten en lasten	-103	4.818
Stand per 31 december	5.814	5.917
Voorziening langdurig zieken		
Stand per 1 januari	751	817
Mutatie via staat van baten en lasten	-170	-66
Stand per 31 december	581	751
Totaal overige technische voorzieningen	6.395	6.668

	2017	2016
[8] Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers		
Stand per 1 januari	120.498	95.204
Stortingen	21.085	21.526
Onttrekkingen ¹⁾	-4.243	-2.886
Rendement (inclusief rebates en verrekening van kosten)	3.418	6.654
Stand per 31 december	140.758	120.498
[9] Kortlopende schulden en overlopende passiva		
Derivaten (zie voor opbouw toelichting [1] Beleggingen voor risico pensioenfondsen)	33.997	30.352
Collateral	5.340	0
Nog te betalen bankkosten	3	3
Loonheffing en sociale lasten	135	127
Te betalen vermogensbeheer-, pensioenuitvoerings- en administratiekosten	938	395
Aangesloten ondernemingen	785	1.624
Vooruitontvangen bedragen volgend boekjaar	0	25
Nog te herbeleggen dividendbelasting m.b.t. beleggingen voor risico deelnemers	2	232
	41.200	32.758
Alle schulden en overlopende passiva hebben een looptijd van korter dan één jaar.		
Totaal passiva	807.576	762.001

Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Het fonds heeft een uitbestedingsovereenkomst afgesloten met AZL voor een periode van drie jaar. Deze loopt eind 2018 af.

De overeenkomst met de vermogensbeheerder (NNIP) is maandelijks opzegbaar. De kosten met betrekking tot deze contracten zijn in lijn met voorgaande jaren. Verder zijn er geen investeringscommitments aangegaan.

Gebeurtenissen na balansdatum

Er hebben zich geen belangrijke gebeurtenissen na balansdatum voorgedaan.

1) Betreft onttrekkingen ten behoeve van inkoop in de andere pensioenregeling en ten behoeve van waardeoverdrachten.

Toelichting op de staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

Baten en lasten	2017	2016
Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds		
[10] Directe beleggingsopbrengsten		
Aandelen vastgoedmaatschappijen	2.306	158
Aandelen	730	643
Vastrentende waarden	3.583	5.323
Derivaten	-1.087	-1.613
Banken	-88	-68
Intrest waardeoverdrachten	-11	-4
Overige	-3	0
	5.430	4.439
[11] Indirecte beleggingsopbrengsten		
<i>Gerealiseerde koersverschillen:</i>		
Aandelen vastgoedmaatschappijen	1.596	69
Aandelen	1.877	697
Obligaties en vastrentende beleggingsfondsen	-613	813
Valutatermijncontracten	7.078	-1.576
Euroswaps	0	-64
Overige beleggingen	-59	0
Valutaverschillen	38	19
	9.917	-42
<i>Niet-gerealiseerde koersverschillen:</i>		
Aandelen vastgoedmaatschappijen	-3.276	776
Aandelen	15.044	12.839
Obligaties en vastrentende beleggingsfondsen	2.636	18.186
Commodities	223	1.179
Valutatermijncontracten	1.607	358
Overige beleggingen	-306	0
Euroswaps	-13.281	23.596
	2.647	56.934

	2017	2016
[12] Kosten vermogensbeheer		
Beheerloon en rebates	53	-54
	53	-54
Totaal beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfondsen	18.047	61.277
Het beheerloon en de rebates over 2017 / 2016 kunnen als volgt nader worden gespecificeerd:		
– Beheerloon		
• Vastrentende waarden	0	-168
• Fiduciair beheer overig	-483	-401
• Overig niet toe te bedelen	-90	-134
– Rebate fees		
• Aandelen	200	223
• Vastrentende waarden	426	426
	53	-54
De transactiekosten zijn gesaldeerd met de beleggingsopbrengsten. De transactiekosten kunnen niet betrouwbaar worden vastgesteld, omdat deze verrekend zijn in de aan- en verkoopprijzen. Voor een uitsplitsing van de totale kosten vermogensbeheer naar de verschillende beleggingscategorieën wordt verwezen naar het bestuursverslag. Deze kosten wijken af van de genoemde kosten in het bestuursverslag, omdat daar ook kosten zijn opgenomen die zijn verwerkt in het nettorendement.		
Beleggingsopbrengsten voor risico deelnemers		
[13] Indirecte beleggingsopbrengsten		
<i>Niet-gerealiseerde koersverschillen:</i>		
Vastgoedbeleggingsfondsen	-1	-4
Aandelenbeleggingsfondsen	3.203	3.981
Obligatiebeleggingsfondsen	-82	2.435
Overige beleggingen	74	83
Rebates	224	211
Ingehouden kosten	0	-52
Totaal beleggingsopbrengsten voor risico deelnemers	3.418	6.654

	2017	2016
[14] Premiebijdragen van werkgevers en werknemers		
Periodieke premies	4.041	3.307
	4.041	3.307
De kostendeekkende, gedempte en feitelijke premies zijn als volgt:		
– Kostendeekkende premie basisregeling	24.473	24.335
– Gedempte kostendeekkende premie basisregeling	n.v.t.	n.v.t.
– Feitelijke premie basisregeling	24.742	24.491
De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate verantwoord.		
De kostendeekkende premie is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigd	2.438	2.042
– Opslag in stand houden vereist vermogen	12	11
– Opslag voor uitvoeringskosten	1.322	1.098
– Stortingen BPR	20.701	21.184
	24.473	24.335
De feitelijke premie is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigd	2.438	2.042
– Opslag in stand houden vereist vermogen	12	11
– Opslag voor uitvoeringskosten	1.322	1.098
– Stortingen BPR	20.701	21.184
– Premiemarge	269	156
	24.742	24.491
Er is geen sprake van verleende premiekortingen en/of premieopslagen.		
In het boekjaar is geen korting verstrekt aan de aangesloten ondernemingen.		
De feitelijke premie is vastgesteld als een leeftijdsafhankelijk percentage van de pensioengrondslag (12,96 x het maandsalaris minus franchise). De pensioenregeling is aangemerkt als een DC-regeling en de feitelijke premie zou kostendeekkend dienen te zijn gedurende de looptijd van de uitvoeringsovereenkomst.		

	2017	2016
[15] Premiebijdragen voor risico deelnemers		
Stortingen	21.085	21.526
[16] Saldo van overdrachten van rechten		
Overgenomen pensioenverplichtingen	167	6
Overgedragen pensioenverplichtingen	-197	-271
Interne waardeoverdrachten	3.831	2.916
	3.801	2.651
[17] Onttrekking beleggingen voor risico deelnemers		
Onttrekkingen ten behoeve van inkoop rechten en uitgaande waardeoverdrachten	-4.243	-2.886
[18] Pensioenuitkeringen		
Ouderdomspensioen	-4.384	-3.720
Partnerpensioen	-1.291	-1.249
Wezenpensioen	-171	-174
Afkopen	-161	-72
	-6.007	-5.215
[19] Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds		
Toevoeging pensioenopbouw	-3.819	-2.687
Rentetoevoeging	1.387	349
Onttrekking voor uitkeringen	6.012	5.223
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	176	154
Wijziging marktrente	10.289	-67.381
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	349	353
Overige mutaties	-1.199	2.375
Wijziging actuariële grondslagen	1.535	7.316
	14.730	-54.298
Mutatie overige technische voorzieningen		
[20] Voorziening schadereserve AOP en overlijdensrisico AO-ers	103	-4.818
[21] Voorziening langdurig zieken	170	66
	273	-4.752

	2017	2016
[22] Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers		
Rendement	-3.418	-6.654
Stortingen (inclusief inkomende bovenmatige waardeoverdrachten)	-21.085	-21.526
Onttrekkingen	4.243	2.886
	-20.260	-25.294
Herverzekering		
[23] Premies	-2.418	-2.042
[24] Uitkeringen uit herverzekering		
Premievrijstelling	288	251
Premievrijstelling mutatie vordering	-430	739
Kapitaal bij overlijden	1.339	1.380
Mutatie vordering u.h.v. langdurig zieken	-170	-66
	1.027	2304
[25] Resultaatdeling		
Mutatie in technisch resultaat	0	553
Totaal herverzekering	-1.391	815
[26] Pensioenuitvoerings- en administratiekosten		
Administratie	-987	-828
Accountant (controle opdracht jaarrekening en DNB-staten)	-42	-38
Actuaris	-244	-217
De Nederlandsche Bank	-48	-45
Autoriteit Financiële Markten	-4	-4
Visitatiecommissie	-12	-12
Bestuurskosten (bestuursverkiezing, vergaderzaal en bestuursaansprakelijkheidsverzekering)	-8	-7
Overige advieskosten	-126	-79
Opleidingskosten	-16	-16
Diverse kleine posten	-11	-6
	-1.498	-1.252

	2017	2016
[27] Overige baten en lasten		
Diversen	-120	51
	-120	51
Saldo van baten en lasten	31.876	2.584

	2017	2016
Actuariële analyse		
Beleggingsopbrengsten	29.772	-6.048
Premies	481	396
Waardeoverdrachten	152	88
Kosten	0	0
Uitkeringen	5	8
Sterfte	378	681
Arbeidsongeschiktheid	-486	91
Mutaties	4	-46
Overige mutaties technische voorzieningen	1.690	7.363
Andere oorzaken	-120	51
	31.876	2.584

Bezoldiging bestuursleden

De bestuursleden van Stichting Pensioenfonds Capgemini Nederland ontvangen geen vergoeding.

Personeel

Gedurende het boekjaar 2017 had de stichting geen personeel in dienst.

Verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen de verbonden partijen tussen het fonds en de sponsor, de aangesloten ondernemingen en hun bestuurders. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op, (voormalige) bestuurders. De bestuurders nemen deel aan de pensioenregeling van het fonds op basis van voorwaarden in het pensioenreglement.

Financiering

Het fonds heft bij de werkgever een premie op basis van leeftijdsstaffels.

De omvang van de premie is voldoende te achten voor de opbouw van de in enig jaar te verkrijgen aanspraken, de dekking van het overlijdensrisico en het risico van premievrije deelneming wegens arbeidsongeschiktheid. Verder bevat de premie een component ter dekking van de kosten in het boekjaar en ter vorming van de voorziening voor excassokosten en wordt rekening gehouden met het beoogde weerstandsvermogen.

Er kan voor een door het bestuur vast te stellen periode een korting op de premie worden verleend op grond van de vermogenspositie van het fonds. De korting wordt slechts verleend indien er sprake is van een toereikende voorziening pensioenverplichtingen en een toereikend weerstandsvermogen.

Resultaatbestemming

In de bestuursvergadering van 22 juni 2018 heeft het bestuur besloten het positieve resultaat over het boekjaar 2017 van € 31.876.000,- toe te voegen aan de algemene reserve.

Risicoparagraaf

(in duizenden euro)

Solvabiliteitsrisico

In de risicoparagraaf binnen het bestuursverslag is het beleid rond risicobeheersing uiteengezet. Hierna wordt een aantal specifieke risico's nader toegelicht en gekwantificeerd op basis van look through (zie ook tabel reclassificatie beleggingen naar look through in de toelichting op de balans).

Het belangrijkste risico dat het fonds loopt is het risico dat het niet over genoeg solvabiliteit beschikt. Indien het fonds niet solvabel is bestaat het risico dat het fonds de premie moet verhogen of dat een beperkte of geen toeslagverlening kan plaatsvinden voor (delen van) het deelnemersbestand. In het uiterste geval dient het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten te verminderen. Hoe solvabel het pensioenfonds is wordt getoetst aan de hand van de beleidsdekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als de 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad. Hoeveel eigen vermogen het fonds aan dient te houden gegeven de financiële risico's die het loopt (na afdekking) op de balans komt tot uitdrukking in de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets. Onder het huidige FTK geldt hierbij dat de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling afgezet wordt tegen de beleidsdekkingsgraad om te bepalen of het pensioenfonds in een tekort situatie verkeert.

De verschillende standaard risicofactoren hierin worden benoemd onder de noemer S1 tot en met S6 en de S10. Eind 2016 wordt geen rekening meer gehouden met eventuele additionele risico's. Hieromtrent heeft afstemming plaats gevonden met, bestuur, waarmede actuaris en DNB. Hierna zijn de uitkomsten weergegeven voor de verschillende risicocategorieën op basis van de strategische beleggingsmix ultimo 2017 van 112,5% en 2016 van 112,1%.

Hierbij dient opgemerkt te worden dat ten opzichte van vorig boekjaar de procentuele buffer van de afzonderlijke risicomponenten anders wordt getoond. De veronderstelde positieve samenhang (correlatie) tussen het renterisico, aandelen- en vastgoedrisico en kredietrisico wordt vanaf dit boekjaar bij deze afzonderlijke risico's meegenomen. Daarnaast wordt rekening gehouden met het gegeven dat niet alle risico's zich tegelijk zullen manifesteren (diversificatie). Vorig boekjaar werden deze effecten gezamenlijk onder het diversificatie-effect verantwoord. Door deze aangepaste rubricering te hanteren wordt de relatieve bijdrage van de afzonderlijke risicomponenten aan de totale vereiste dekkingsgraad beter inzichtelijk.

	2017		2016	
	€	%	€	%
Renterisico (S1)	28.181	2,9	23.683	2,3
Zakelijke waarden risico (S2)	54.284	7,3	55.926	7,4
Valutarisico (S3)	13.552	0,3	14.989	0,4
Grondstoffenrisico (S4)	5.100	0,0	5.181	0,0
Kredietrisico (S5)	32.861	3,8	29.122	3,2
Verzekeringstechnisch risico (S6)	23.058	0,9	24.653	1,0
Concentratierisico (S8)	0	0,0	0	0,0
Actief beheerisico (S10)	5.797	0,1	6.350	0,1
Correlatie- en diversificatie-effect	-66.167		-66.758	
Vereist eigen vermogen voor risico fonds	96.666	15,3	93.146	14,4
Afname voor toerekening technische voorziening		-2,8	0	-2,3
Totaal vereist eigen vermogen	96.666	12,5	93.146	12,1
Aanwezige dekkingsgraad		99,2%		95,0%
Beleidsdekkingsgraad		98,0%		92,2%
Minimaal vereiste dekkingsgraad		103,5%		103,6%
Strategisch vereiste dekkingsgraad		112,5%		112,1%

De beleidsdekkingsgraad van het Pensioenfonds is per 31 december 2017 lager dan de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling volgens het standaardmodel, waardoor het pensioenfonds in een tekort verkeert. In boekjaar 2017 bedraagt de beleidsdekkingsgraad 98,0%. Afgezet tegen de beleidsdekkingsgraad van 2016 van 92,2%, is de beleidsdekkingsgraad toegenomen met 5,8%-punt.

Renterisico

Het renterisico wordt veroorzaakt, doordat de rentegevoeligheid van de verplichtingen afwijkt van de rentegevoeligheid van de beleggingen. Het Pensioenfonds kent een langere looptijd voor pensioenverplichtingen dan voor de looptijd van de beleggingen. Onderstaande duratiecijfers geven meer inzicht.

Duratie van de vastrentende waarden (inclusief rentederivaten) 20,1.

Duratie van de pensioenverplichtingen 23,4.

Voor de vaststelling van het renterisico bij het vereist eigen vermogen worden de kasstromen van de rentegevoelige beleggingen afgezet tegen de kasstromen van de voorziening pensioenverplichtingen. Vervolgens worden beide kasstromen afgezet tegen door DNB bepaalde renteschokken die per looptijd verschillen. Op basis van deze renteschokken kan de impact op de technische voorziening en de impact op alle rentegevoelige beleggingen worden berekend. Overeenkomstig kan een afdekkingspercentage worden berekend. Rentegevoeligheid is één van de belangrijkste factoren bij de bepaling van de (strategische) assetallocatie van de portefeuille.

	Feitelijke verdeling		Strategische verdeling	
	in €	%	in €	%
Impact op technische voorziening voor risico fonds (A)	60.888		60.888	
Impact op de rentegevoelige beleggingen (B)	33.752		32.707	
Renterisico	27.136	2,7	28.181	2,9
Afdeckingspercentage (B/A)		55,4		53,7

Hoogte buffer

Op basis van de vereist eigen vermogen berekeningen bedraagt de buffer voor het feitelijk renterisico 27.136 (2,7%) en voor het strategisch renterisico 28.181 (2,9%) ultimo 2017.

Aandelen- en vastgoedrisico

Het pensioenfonds loopt het risico dat haar beleggingen in aandelen, vastgoed en hedgefunds en private equity in waarde dalen. In het beleggingsbeleid wordt met dergelijke risico's rekening gehouden door ondermeer een toepassing van voldoende spreiding in de beleggingsportefeuille naar categorieën, markten en dergelijke. De volatiliteit van de marktwaarden (prijsrisico's) van beleggingen wordt periodiek geëvalueerd en kan leiden tot bijstellingen in het vermogensbeheer. In onderstaande tabel wordt de verdeling naar de verschillende zakelijke waarden categorieën getoond.

	2017		2016	
	€	%	€	%
<i>Verdeling onroerende zaken en zakelijke waarden per categorie:</i>				
Onroerende zaken, niet beursgenoteerde indirecte vastgoedbeleggingsfondsen	5.602	3,2	10.823	6,3
Ontwikkelde markten (Mature markets)	146.112	82,3	144.780	84,9
Opkomende markten (Emerging markets)	25.794	14,5	15.041	8,8
	177.508	100,0	170.644	100,0

Derivaten

Strategisch dekt het fonds het zakelijke waarden risico niet af.

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch aandelen- en vastgoedrisico rekening gehouden met de door DNB voorgeschreven schokken die variëren overeenkomstig de risicograad van het type belegging. De buffer voor het feitelijk aandelen- en vastgoedrisico bedraagt 63.177 (8,8%) en voor het strategisch aandelen- en vastgoedrisico 54.284 (7,3%).

Valutarisico

Het valutarisico wordt veroorzaakt, doordat de verplichtingen van het pensioenfonds in euro's luiden terwijl een gedeelte van de beleggingen van het pensioenfonds in niet-euro luiden. Het pensioenfonds loopt het risico dat haar buitenlandse beleggingen dalen in waarde als gevolg van valutakoersontwikkelingen. Het pensioenfonds kiest er daarom voor om (een gedeelte) van haar buitenlandse valuta's af te dekken. Zonder afdekking van valutarisico loopt het pensioenfonds risico bij een daling van vreemde valuta ten opzichte van de euro. Door meer dan 100% van het risico af te dekken loopt het fonds risico bij een stijging van vreemde valuta ten opzichte van de euro.

	2017		2016	
	€	%	€	%
<i>Verdeling beleggingsportefeuille onroerende zaken, aandelen en vastrentende waarden naar valuta voor afdekking met derivaten</i>				
Euro	488.657	78,8	429.439	71,0
Amerikaanse dollar	64.569	10,4	73.501	12,2
Australische dollar	3.112	0,5	5.061	0,8
Britse pound sterling	21.078	3,4	18.529	3,1
Hongkongse dollar	4.117	0,7	4.134	0,7
Japanse yen	9.603	1,5	15.718	2,6
Zwitserse francs	3.999	0,6	6.585	1,1
Indiase Roepia	1.390	0,2	3.488	0,6
Overige valuta	23.897	3,9	47.992	7,9
	620.422	100,0	604.447	100,0
<i>Verdeling beleggingsportefeuille onroerende zaken, aandelen en vastrentende waarden naar valuta na afdekking met derivaten</i>				
Euro	584.010	94,1	532.373	88,1
Amerikaanse dollar	-1.338	-0,2	4.348	0,7
Australische dollar	3.112	0,5	5.051	0,8
Britse pound sterling	1.777	0,3	1.651	0,3
Hongkongse dollar	4.117	0,7	4.134	0,7
Japanse yen	-541	-0,1	-1.185	-0,2
Zwitserse francs	3.999	0,6	6.585	1,1
Indiase Roepia	1.390	0,2	3.488	0,6
Overige valuta	23.896	3,9	48.002	7,9
	620.422	100,0	604.447	100,0

Het pensioenfonds dekt binnen de aandelenportefeuille de Amerikaanse dollar, het Britse pond en de Japanse yen voor nagenoeg 100% af.

Derivaten

Ter afdekking van de valutarisico's op de effectenportefeuille zijn er door de vermogensbeheerders valutatermijntransacties afgesloten. De post valutatermijntransacties bestaat uit de volgende transacties, omgerekend in euro per 31 december 2017:

in miljoenen euro	aankoop transacties	verkoop transacties
Euro	95.353	
US dollar		-65.907
Britse pound sterling		-19.301
Japanse yen		-10.145
	<hr/> 95.353	<hr/> -95.353

Indien de afrekening van deze transacties op 31 december 2017 zou hebben plaatsgevonden dan zou het af te rekenen bedrag 1.607 hoger uitvallen dan overeengekomen (ongerealiseerde resultaat van positief 1.607). Strategisch dekt het fonds 56,9% van haar niet-euro beleggingen af.

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch valuta risico rekening gehouden met een door DNB voorgeschreven schok van 20% voor valuta in ontwikkelde landen en van 35% voor valuta in opkomende markten die berekend wordt op de niet-euro beleggingen na afdekking. De buffer voor het feitelijk valuta risico bedraagt 12.392 (0,2%) en voor het strategisch valuta risico 13.552 (0,3%).

Grondstoffenrisico

Het pensioenfonds belegt in grondstoffen en loopt daarmee het risico dat de waarde van deze beleggingen daalt als gevolg van marktontwikkelingen.

Het pensioenfonds belegt niet direct in grondstoffen maar doet dit met behulp van derivaten. Voorbeelden van grondstoffenderivaten zijn indexfutures en indexderivaten die kunnen worden afgesloten op verschillende categorieën zoals landbouw en vee, metalen en energie. Grondstoffen zorgen van oudsher voor diversificatievoordelen binnen de beleggingsportefeuille. Naast diversificatievoordelen bewegen grondstoffen ook mee met stijgende prijzen waardoor ze een hedge vormen tegen koopkrachtontkrachting.

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch grondstoffenrisico rekening gehouden met een door DNB voorgeschreven schok van 30%. De buffer voor het feitelijk grondstoffenrisico bedraagt 5.512 (0,0%) en voor het strategisch grondstoffenrisico 5.100 (0,0%).

Kredietrisico

Het pensioenfonds loopt het risico dat één of meerdere van haar tegenpartijen niet aan de voorafgesproken betalingen kan voldoen. Bij de berekening van het kredietrisico dient het effect van de kredietwaardigheid van de partijen, waarin belegd wordt, tot uitdrukking te komen. Het kredietrisico komt tot uitdrukking in de zogenaamde creditspread. Deze creditspread is het verschil tussen de uitkering die afhangt van de kredietwaardigheid van de tegenpartij en een uitkering die met volledige zekerheid (risicovrij) tot uitkering zal komen. Het kredietrisico verbonden aan derivatentransacties wordt beheerst door het afsluiten van standaardovereenkomsten met tegenpartijen, het beoordelen van de kredietwaardigheid van tegenpartijen, het spreiden van het transactievolume over verschillende tegenpartijen, het eisen van voldoende onderpand en een adequate monitoring met betrekking tot de gestelde eisen inzake het onderpand.

Het kredietrisico binnen de vastrentende waarden portefeuille kan naast de creditspread eveneens gemeten worden aan de hand van de ratingverdeling van de rentegevoelige beleggingsportefeuille. Deze ratingverdeling wordt afgegeven door een kredietbeoordelaar. Een Europese AAA rating impliceert dat de vastrentende waarden belegging geen kredietrisico loopt. Daarentegen worden beleggingen die geclassificeerd staan onder 'lager dan BBB' als zeer risicovol beschouwd. Cash wordt als kredietrisicovrij beschouwd. Beleggingen die geen rating ontvangen worden als risicovol beschouwd.

	2017		2016	
	€	%	€	%
<i>Rating vastrentende waarden:</i>				
AAA	99.094	19,7	148.348	34,4
AA	75.427	15,0	105.960	24,6
A	116.282	23,2	46.785	10,9
BBB	94.201	18,7	99.300	23,1
Lager dan BBB	37.174	19,3	22.959	5,3
Geen rating	20.396	4,1	7.449	1,7
	442.574	100,0	430.801	100,0
<i>Verdeling vastrentende waarden naar looptijd:</i>				
Resterende looptijd tot 1 jaar	19.114	3,8	16.024	3,7
Resterende looptijd van 1 tot 5 jaar	0	0,0	42.350	9,8
Resterende looptijd langer dan 5 jaar	304.114	60,5	353.635	82,1
Geen looptijd	119.346	35,7	18.792	4,4
	502.573	100,0	430.801	100,0

Hoogte buffer

Binnen de berekening van het standaardmodel wordt een kredietrisico becijferd conform de ratingverdeling van de vastrentende waardenportefeuille. Naar mate de rating slechter wordt neemt de te hanteren buffer toe. Afgaande op de hierboven genoemde ratingverdeling resulteert dit in een buffer voor het feitelijk kredietrisico van 30.500 (3,5%) en voor het strategisch kredietrisico van 32.861 (3,8%).

Verzekeringstechnisch risico

Binnen het verzekeringstechnische risico worden in principe alleen risico's meegenomen die verband houden met sterfte. Het omvat de risico's als gevolg van afwijkingen ten opzichte van de verwachte sterfte en afwijkingen van de verwachte sterftetrend (langlevensrisico). Tot het verzekeringstechnische risico worden gerekend: procesrisico, risico-opslag voor afwijkingen ten opzichte van de sterftetrend en negatieve stochastische afwijkingen van de verwachtingswaarde. Deze drie risico's bedragen een percentage van de op actuele waarde berekende technische voorziening. Het procesrisico neemt af naarmate het deelnemersbestand toeneemt, omdat het sterfteproces dan beter kan worden geschat. De beide andere risicofactoren houden respectievelijk rekening met de onzekerheid in de sterftetrend en met de negatieve stochastische afwijkingen.

Hoogte buffer

De buffer voor het feitelijk en strategisch verzekeringstechnisch risico bedraagt 23.058 (0,9%).

Concentratierisico

Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen.

De spreiding van de portefeuille is in de toelichting op de balans nader toegelicht. Ook "grote posten" zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd.

	2017		2016	
	€	%	€	%
Vastgoed, aandelen en vastrentende beleggingen				
<i>Verdeling naar regio:</i>				
Europa	406.713	65,5	405.839	67,0
Noord-Amerika	110.268	17,8	113.576	18,8
Azië	31.245	5,0	30.025	5,0
Opkomende markten	67.470	10,9	43.374	7,2
Overig	4.385	0,7	8.190	1,4
Overige beleggingen	361	0,1	3.443	0,6
	620.442	100,0	604.447	100,0
Onroerende zaken				
Niet-beursgenoteerd	5.453	97,3	10.382	95,9
Beursgenoteerd	149	2,7	441	4,1
	5.602	100,0	10.823	100,0

Grote posten: onroerende zaken van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 5% van de totale beleggingen in onroerende zaken

CBRE PROP. FND EUROP (SP)	874	16,0	934	8,6
CBRE (SP) DUTCH RESID. FUND II	0	0,0	1.952	18,0
CBRE PROPERTY FUND CENT EUROPE (SP)	774	14,2	4.400	40,7
CBRE DRES FGR FUND	2.213	40,6	0	0,0
CBRE EUROSIRIS FUND	1.591	29,2	3.335	30,8

	2017		2016	
	€	%	€	%
Zakelijke waarden				
<i>Verdeling zakelijke waarden per sector:</i>				
Energie	11.693	6,8	9.186	5,7
Financiële instellingen	29.826	17,3	28.378	17,9
Gezondheidszorg	16.804	9,8	16.707	10,5
Industriële ondernemingen	15.307	8,9	17.560	11,0
Informatietechnologie	24.689	14,4	21.564	13,5
Telecommunicatie	8.107	4,7	8.040	5,0
Nutsbedrijven	4.144	2,4	4.058	2,5
Duurzame consumentengoederen en -diensten	19.599	11,4	18.573	11,6
Niet duurzame consumentengoederen en -diensten	15.756	9,2	13.818	8,6
Grondstoffen	9.448	5,5	9.124	5,7
Andere sectoren	16.532	9,6	12.813	8,0
	171.905	100,0	159.821	100,0

Grote posten: vastrentende waarden van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 5% van de totale beleggingen in obligaties en vastrentende waarden

Oostenrijkse staat	13.489	11,1	22.792	5,3
Franse staat	22.948	18,8	43.640	10,1
Nederlandse staat	35.503	29,2	55.751	12,9
Duitse staat	35.129	28,8	42.644	9,9
Belgische staat	6.198	5,1	–	–
Finse staat	6.299	5,2	–	–

Actief beheer risico

Actief beheer risico ontstaat doordat vermogensbeheerders actief beheer voeren op (delen van) de beleggingsportefeuille. Onder actief beheer worden afwijkende posities in portefeuilles verstaan die worden ingenomen ten opzichte van strategische benchmarks. De mate van actief beheer wordt bepaald aan de hand van de tracking error. Een lage tracking error impliceert dat het feitelijke rendement dicht bij de gekozen benchmark ligt, terwijl een hoge tracking error aangeeft dat het rendement duidelijk van de benchmark afwijkt. Een hogere tracking error impliceert een hoger actief beheer risico.

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt alleen een actief beheer risico becijferd voor de aandelenportefeuille indien de tracking error groter is dan 1%. Voor het pensioenfonds resulteert een buffer voor het feitelijk actief beheer risico van 7.430 (0,1%) en voor het strategisch actief beheer risico van 5.797 (0,1%).

Effect toerekenen naar totale vereiste dekkinggraad

Om van de vereiste dekkinggraad voor risico fonds te geraken tot de vereiste dekkinggraad dient een aanpassing van 2,9%-punt toegevoegd te worden op basis van de feitelijke verdeling en een aanpassing van 2,8%-punt op basis van de strategische verdeling. Deze aanpassingen dienen gemaakt te worden omdat het fonds een technische voorziening voor risico deelnemers heeft.

Vastgesteld te Utrecht, 22 juni 2018

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Capgemini Nederland

H. Knol
(voorzitter)

D.W. Neuhaus
(secretaris)

A.J. Holsappel

W.W.H. Starmans

J.H. Van Hensbergen

W. F. Heukels

Overige gegevens

Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten

Ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten is geen bepaling opgenomen in de statuten van het fonds.

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Capgemini Nederland te Utrecht is aan Triple A – Risk Finance Certification B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2017.

Onafhankelijkheid

Als waarmederkend actuaaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Capgemini Nederland, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds. Dit geldt tevens voor andere actuarissen en deskundigen die werkzaam zijn bij Triple A – Risk Finance Certification B.V.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op 5.400. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven 270 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materieële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik ondermeer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-personregel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van de volgende artikelen van de Pensioenwet:

- Artikel 129 (Premiekorting of Terugstorting) aangezien de premie niet kostendekkend is.
- Artikelen 131, 132 en 133 vanwege de financiële positie van het fonds.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Capgemini Nederland is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening slecht, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het minimaal vereist eigen vermogen.

Amsterdam, 22 juni 2018

drs. J.J.M. Tol AAG RBA

verbonden aan Triple A – Risk Finance Certification B.V.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het Bestuur van Stichting Pensioenfonds Capgemini Nederland

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2017

Ons oordeel

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Capgemini Nederland per 31 december 2017 en van het resultaat en kasstromen over 2017, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

Wat we gecontroleerd hebben

Wij hebben de jaarrekening 2017 van Stichting Pensioenfonds Capgemini Nederland ('de Stichting') te Utrecht gecontroleerd.

De jaarrekening omvat:

- 1 de balans per 31 december 2017;
- 2 de staat van baten en lasten en het kasstroomoverzicht over 2017; en
- 3 de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van de Stichting zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Controleaanpak

Samenvatting

MATERIALITEIT

- Materialiteit van EUR 5,4 miljoen
- circa 0,7% van het pensioenvermogen

KERNPUNTEN

- De waardering van beleggingen
- De waardering van technische voorzieningen

GOEDKEUREND OORDEEL

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op EUR 5,4 miljoen (2016: EUR 5,4 miljoen). Voor de bepaling van de materialiteit wordt uitgegaan van het pensioenvermogen per 31 december 2017 (circa 0,7%). Wij beschouwen het pensioenvermogen als de meest geschikte benchmark, omdat het pensioenvermogen een bepalende factor is in de berekening van de beleidsdekkingsgraad die de financiële positie van de Stichting weergeeft. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij hebben met het bestuur afgesproken dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de EUR 270 duizend rapporteren aan het bestuur alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Reikwijdte van de controle

Uitbesteding van bedrijfsprocessen aan dienstverleners

De Stichting heeft het beheer van de beleggingen uitbesteed aan NN Investment Partners B.V. De pensioenadministratie is uitbesteed aan AZL N.V. De jaarrekening wordt opgesteld op basis van informatie over de beleggingen en beleggingsopbrengsten die is verstrekt door

KPMG Accountants N.V., ingeschreven bij het handelsregister in Nederland onder nummer 33263683, is lid van het KPMG-netwerk van zelfstandige ondernemingen die verbonden zijn aan KPMG International Cooperative ('KPMG International'), een Zwitserse entiteit.

NN Investment Partners B.V. en informatie over de technische voorzieningen, premiebijdragen en pensioenuitkeringen en overige financiële posten die is verstrekt door AZL N.V.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor het verwerven van inzicht in de aard en de significantie van de door de dienstverleners verleende diensten en in het effect ervan op de voor de controle relevante interne beheersing van de Stichting. Op basis hiervan identificeren wij de risico's op een afwijking van materieel belang en zetten wij controlewerkzaamheden op en voeren wij deze uit om op deze risico's in te spelen.

Bij de uitvoering van onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden en bevindingen van andere onafhankelijke accountants inzake de voor de Stichting relevante interne beheersingsmaatregelen van NN Investment Partners B.V. en AZL N.V., zoals weergegeven in de specifiek daarvoor opgestelde (ISAE 3402 type II-)rapportages.

Onze controlewerkzaamheden bestaan uit het bepalen van de minimaal verwachte interne beheersingsmaatregelen en het bespreken van de beheersomgeving bij de dienstverlener met vertegenwoordigers van de dienstverlener. Op basis daarvan evalueren wij de in de ISAE 3402-rapportage beschreven interne beheersingsmaatregelen, de verrichte werkzaamheden ter toetsing van de effectieve werking gedurende 2017 en de uitkomsten daarvan. Ook beoordelen wij de evaluatie door het bestuur van de kwaliteit van de uitbesteding aan NN Investment Partners B.V. en AZL N.V.

Wij hebben eigen gegevensgerichte analyses uitgevoerd waarbij wij de uitkomsten van directe beleggingsopbrengsten, premiebijdragen en uitkeringen hebben getoetst op basis van verwachtingen die wij zelf hiervoor hebben ontwikkeld. Wij hebben door middel van deelwaarnemingen beleggingen, beleggingsstromen, mutaties in de pensioenadministratie, premiebijdragen en uitkeringen aan de hand van brondocumentatie bij de dienstverlener onderzocht.

Door bovengenoemde werkzaamheden op de uitbestede bedrijfsprocessen en aanvullende eigen werkzaamheden hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de beleggingen, beleggingsstromen en -opbrengsten, (mutaties in) deelnemergevens en aanspraken die resulteren in (wijzigingen in) de technische voorzieningen, premiebijdragen en uitkeringen verkregen.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het belangrijkste waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

De waardering van beleggingen

Omschrijving

De beleggingen vormen een significante post op de balans van de Stichting. Alle beleggingen dienen conform de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. Uit noot 1 bij de toelichting op de jaarrekening blijkt

KPMG Accountants N.V., ingeschreven bij het handelsregister in Nederland onder nummer 33263683, is lid van het KPMG-netwerk van zelfstandige ondernemingen die verbonden zijn aan KPMG International Cooperative ('KPMG International'), een Zwitserse entiteit.

dat voor EUR 537,4 miljoen van de beleggingen van de Stichting de waardering gebaseerd is op marktnoteringen en dat voor EUR 83,9 miljoen van de beleggingen van de Stichting de waardering gebaseerd is op afgeleide marktnoteringen en andere geschikte waarderingsmodellen. Het bepalen van de marktwaarde voor deze laatste beleggingscategorie is complex(er) en bevat subjectieve schattingselementen.

Het maken van de schattingen vergt een hoge mate van oordeelsvorming van het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van modellen. Gezien de invloed hiervan op de waardering van de beleggingen, het saldo van baten en lasten, het eigen vermogen en de beleidsdekkingsgraad, vormde de waardering van deze beleggingscategorie een kernpunt in onze controle.

In de toelichting op pagina 50 tot en met 51 geeft de Stichting de gehanteerde waarderingsgrondslagen weer. In noot 1 zijn de gehanteerde waarderingmethoden en belangrijke veronderstellingen voor waardering van deze beleggingscategorie uiteengezet.

Het evalueren van de waarderingsgrondslagen en het vaststellen van de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen vormden onderdeel van onze werkzaamheden.

Onze aanpak

Voor individueel significante beleggingen, waarvoor de waardering tot stand komt met behulp van schattingen, maken wij gebruik van de beheersmaatregelen die zijn ingericht bij de vermogensbeheerder en die onderdeel zijn van de ISAE 3402 type II-rapportage (waarbij een goedkeurend assurancerapport van de accountant is afgegeven). Deze relevante beheersmaatregelen zijn gericht op de aanstelling van betrouwbare fondsmanagers enerzijds en de betrouwbare aanlevering van, en toereikende evaluatie op, periodieke performancecijfers anderzijds. Daarnaast hebben wij de aansluiting vastgesteld tussen de financiële administratie en actuele financiële rapportages van de vermogensbeheerders.

De waardering van beleggingen gebaseerd op marktnoteringen hebben wij onderzocht met gebruikmaking van een eigen waarderingsspecialist. Onze waarderingsspecialist heeft de gehanteerde waarderingen vergeleken met zelfstandig in de markt waarneembare prijzen.

De waardering van beleggingen gebaseerd op afgeleide marktnoteringen en andere geschikte waarderingsmodellen hebben wij onderzocht met gebruikmaking van een eigen waarderingsspecialist. Onze waarderingsspecialist heeft de gehanteerde waarderingen vergeleken met zelfstandig verkregen in de markt waarneembare prijzen. Onze waarderingsspecialist heeft niet voor alle beleggingen in de markt waarneembare prijzen verkregen. Voor deze beleggingen hebben wij de waardering getoetst aan de hand van recente, door een andere onafhankelijke accountant gecontroleerde jaarrekeningen. Wij hebben hierbij onder meer aandacht besteed aan consistentie met de waarderingsgrondslagen van de Stichting ten opzichte van die van het beleggingsfonds alsmede de strekking van de verklaring van de andere onafhankelijke accountant.

Onze observatie

Wij hebben geconstateerd dat de gehanteerde waarderingsgrondslagen en gehanteerde waarderingmethodieken voor de beleggingen in overeenstemming zijn met de geldende verslaggevingsregels en geschikt zijn om te kunnen komen tot een marktwaarde van deze beleggingen. Wij hebben eveneens geconstateerd dat de toelichtingen op de beleggingen adequaat zijn.

Wij vinden de waardering van de beleggingen evenwichtig bepaald.

De waardering van de technische voorzieningen

Omschrijving

De technische voorzieningen vormen een significante post op de balans van de Stichting en worden gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De waardering van de technische voorzieningen komt tot stand door middel van een berekening waarin aanspraakgegevens van deelnemers met behulp van belangrijke schattingen over levensverwachtingen, kostenniveaus en arbeidsongeschiktheid worden vertaald naar verwachte toekomstige kasstromen (uitkeringen). De kasstromen worden contant gemaakt tegen de markttrente (rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door De Nederlandsche Bank).

Het maken van de schattingen vergt een hoge mate van oordeelsvorming van het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van actuariële modellen en het bestuur zich laat adviseren door actuariële deskundigen. Gezien de complexiteit en de invloed hiervan op de hoogte van de technische voorzieningen, het saldo van baten en lasten, het eigen vermogen en de beleidsdekkingsgraad, vormde de waardering van de technische voorzieningen een kernpunt in onze controle.

Het bestuur heeft in de toelichting op pagina 51 tot en met 52 de waarderingsgrondslagen en veronderstellingen voor de technische voorzieningen opgenomen. Op pagina 72 van de toelichting (risicoparagraaf) is de gevoeligheid van de berekening van de technische voorzieningen voor schattingen uiteengezet.

Het evalueren van de waarderingsgrondslagen en het vaststellen van de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen vormden onderdeel van onze werkzaamheden.

Onze aanpak

Bij onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden van de certificerend actuaaris die door de Stichting is aangesteld. Wij hebben bij aanvang van de controle en bij afronding ervan afstemming gehad met de certificerend actuaaris over de te volgen aanpak, de attentiepunten en de uitkomsten.

Wij hebben de door het bestuur gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen geëvalueerd. Hierbij hebben wij de consistentie, prudentie en actualiteit van de schattingsmethode en veronderstellingen betrokken. Wij hebben de onderbouwing van de veronderstellingen door het bestuur geëvalueerd aan de hand van een toetsing van de historische betrouwbaarheid daarvan en algemeen geactualiseerde uitgangspunten zoals overlevingskansen. De gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen hebben wij besproken met de certificerend actuaaris. Wij hebben de actuariële verklaring zoals opgenomen in de overige gegevens en de werkzaamheden van de certificerend actuaaris geëvalueerd.

Onze werkzaamheden omvatten verder het evalueren van de uitkomst van de actuariële analyse van het resultaat in relatie tot eerder gemaakte schattingen en kasstroomprojecties. Bij de uitvoering van deze werkzaamheden hebben wij gebruikgemaakt van een eigen actuaaris.

Onze observatie

Wij vinden de waardering van de technische voorzieningen evenwichtig bepaald en de toelichting toereikend.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- Voorwoord;
- Bestuur en Organisatie;
- Meerjarenoverzicht;
- Missie, Visie en Strategie;
- Bestuursverslag;
- Verslag van het verantwoordingsorgaan;
- Verslag van de visitatiecommissie;
- Overige gegevens.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder de informatie zoals vereist door Titel 9 Boek 2 BW.

KPMG Accountants N.V., ingeschreven bij het handelsregister in Nederland onder nummer 33263683, is lid van het KPMG-netwerk van zelfstandige ondernemingen die verbonden zijn aan KPMG International Cooperative ('KPMG International'), een Zwitserse entiteit.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de Stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsels moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de Stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;

- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een entiteit haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Utrecht, 22 juni 2018

KPMG Accountants N.V.

J.C. van Kleef RA

KPMG Accountants N.V., ingeschreven bij het handelsregister in Nederland onder nummer 33263683, is lid van het KPMG-netwerk van zelfstandige ondernemingen die verbonden zijn aan KPMG International Cooperative ('KPMG International'), een Zwitserse entiteit.